BOEKBESPREKING

R. F. Behrendt : *Der Mensch im Licht der Soziologie.* — Urban Bücher, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1962. — 176 blz. (Prijs : 4.80 DM).

Professor Behrendt, sinds 1960 Directeur van het Instituut voor Sociologie en socio-economische Ontwikkelingsvragen, aan de Universiteit van Bern, auteur van een aantal werken over economische en politieke problemen, publiceerde in 1956 „Problem und Verantwortung des Abendlandes in einer revolutionären Welt" en in hetzelfde jaar „Das Problem der Unentwickelten Länder". Het besproken werk overlapt in zekere zin de problemengebieden in voornoemde werken aangesneden; het betreft zoals de ondertitel nader verklaart een ruim „Versuch einer Besinning auf Dauerndes und Wandelbares im gesellschaftlichen Verhalten".

In een inleidend gedeelte stelt de auteur algemeen de grondvraag naar de constanten en variabelen in de maatschappelijke verhoudingen; hij bakent tevens het „specifieke" werkterrein af van de sociologie in dit bestek : sociologische kennis kan vooral de structuur en het dynamisme van de maatschappelijke systemen doen begrijpen, de relativiteit van bepaalde waarden en verbanden doen erkennen.

De auteur bespreekt het begrip „Gesellschaft"; het begrip cultuur als „sekundäre Umwelt des Menschen", haar maatschappelijke functies en veranderlijke veelzijdige inhoud; hij zet een aantal opvattingen betreffende sociale stratificatie en betreffende het begrip ideologie als „Gesellschaftsverbundenes Denken" uiteen, om tenslotte het primaat voorop te stellen van de mens als schepper en drager van de sociale orde, „die jeweils bestehende gesellschaftliche Ordnung, das „Produkt" menschlichen Wirkens" (blz. 48).

Professor Behrendt onderscheidt met R. Beals (*The Tree of Culture*, 1955) drie cultuurfasen. De huidige - derde - sociaalculturele ontwikkelingsfase beschrijft hij naar volgende kenmerken :

Het gelden van beroepsarbeid als levenszin en maatstaf voor welslagen; vervanging van magische, mytische en traditionele normen door rationele zakelijkheid; sterke natuurbeheersing; demografische „boom" en tenslotte „Fundementaldemokratisierung".

Als menselijke grondtypen worden vooruitgezet : de bewuste en de mondige mens „der sich aus transzendental oder traditional vorgegebenen Bindungen löst" (blz. 58) verder de homo faber, de technische mens en de mobiele mens. Optimistisch kan men de stelling noemen waarbij schrijver het verdwijnen van typen als de heerser en de onderdaan, de heldhaftige krijger, de missionaris, e.a. poneert.

Wat zijn de specifieke problemen voor de mens uit de derde cultuurfase? Allereerst een verzwakking van het zich oriënteren naar transcendentale symbolen, dus een verschuiving van „der Bemühung um die Verbesserung des menschlichen Wesens und seiner Welt von innen her zu einer Bemühung von auszen her; oder vom Seelenheil zu sozialen Institutionen" (blz. 65). Andere problemen zijn : minder continuïteit, als gevolg van de huidige dynamiek in het maatschappelijk leven; verzwakking der traditionele gemeen-

schapsvormen; het bestaan van een autoriteitsvacuum wegens het heersende waardenpluralisme; een crisis van het „Zugehörigskeitsgefühl" i.e. gebrek aan vrijwillige, actieve deelname aan het sociale leven en tenslotte een drastische toename van het conformisme. Schrijver is nochtans van oordeel dat voor vroegere tijdsperiodes de graad van conformisme wordt onderschat. Typisch voor de huidige tijd is het „feitelijk" bestaan van een integratie op wereldvlak voor wat de „lebenswichtigen Beziehungskreisen" betreft, terwijl ook voor de sociale structuren, de „lebenssichernden Sozialgebilden", (blz. 93) nog slechts de „mensheid" als integratievorm zou mogen gelden. Een aanleren van geweldloosheid bij de regelingen van conflicten ook op internationaal vlak is levensnoodzakelijk; zonder dat hierbij een gelijkschakeling moet beoogd worden, zou een bereidheid tot het opgeven van bepaalde structuren o.m. de „Natie" en haar symbolen moeten aangekweekt worden.

De auteur ontwikkelt een scherpe kritiek op het gangbare cultuurpessimisme in het Westen, dat te dikwijls aanleiding geeft tot romantisch-sentimentele beschrijvingen van de vroegere cultuurfasen.

In een empirische vergelijking schetst de auteur een beeld van wat men met historische „Kurzatmigkeit" ziet als de goede oude tijd. In plaats van een „Spätkultur" is de huidige cultuurfase een „relative Frühform" met onbegrensde mogelijkheden. Het is onjuist de huidige tijd als materialistisch te bestempelen daar er slechts sprake is van een wegwerken van het trauma ontstaan door de vroegere materiële nood, tevens verkeert de Democratie als levensvorm nog in haar experimenteel stadium.

In zijn laatste hoofdstuk geeft Prof. Behrendt richtlijnen. Het zwaartepunt in de menselijke verhoudingen ligt niet meer bij de fysische maar bij de maatschappelijke factoren. Hoofdprobleem is het scheppen van adequate maatschappelijke instellingen. Daar de maatschappelijke ordeningsfactoren sterk tekort schieten is een herziening van de maatschappelijke opvoeding in de meest brede zin noodzakelijk. De sterk toegenomen kennis op technisch, economisch en militair gebied gaat gepaard met een „soziologischer Analphabetismus im öffentlichen Leben" (blz. 152). Als algemeen besluit komt de auteur tenslotte terug op de waarde van de sociologie in de huidige tijd : de mens in staat stellen tot empirische, rationele analyse en daardoor tot een zekere controle van de samenleving.

Een belangwekkend boek dat men met steeds stijgende aandacht leest en dat, niettegenstaande de polemiektoon van bepaalde delen, getuigt voor de brede visie van de schrijver.

D. HEENE.

D. D. RUNES : *The art of thinking.* — Philosophical Library, New York, 1961. — 90 blz. (Prijs : 2.75 $).

Het denkproces van de mens is universeel in de tijd en in de ruimte. Alle mensen denken op dezelfde wijze. Gelijk denken is immers de basis voor elke samenleving. Verschillen in gedachten zoals ze evenwel voorkomen niet alleen in de tijd en de ruimte, maar ook van persoon tot persoon, van geslacht tot geslacht, van groep tot groep, zijn geen gevolg van verschillen in het denk-

proces bij de mens, maar zijn te wijten aan emotionele invloeden van buiten de menselijke logica.

De auteur vergelijkt de logica van de mens met een stel zeilen. Zoals het echter tenslotte de wind en het water zijn die het schip in een bepaalde richting sturen, zijn het de verlangens en het ego die richting geven aan de redenering van de mens. „Reason is never without the current of the ego and the wind of desire. No ship ever sailed the oceans without water and wind. No man ever went through life not borne and driven by the two classical passions of Self and the great Wish." (blz. 2).

Behalve de toegepaste redenering in de exacte wetenschappen is alle denken onderworpen aan een emotionele motivering. Om deze reden ligt de sleutel van het correct denken niet in het verstand maar in de emotionele houding. Op de opmerking dat het leren denken tot de primaire opdrachten van de school behoort, antwoordt de auteur dat, als men kinderen wil leren juist denken, men ze op de eerste plaats de juiste gevoelens moet bijbrengen. Immers, als een kind uit het Zuiden van de Verenigde Staten zijn zwarte klasgenoot een monsterachtige vreemde vindt, dan redeneert dit even goed als iemand uit het Noorden. De redenering is niet verkeerd, echter wel de emotionele houding. Wanneer iemand vervuld is van haat, nijd en laatdunkendheid, zal hij noodzakelijkerwijze doordrongen worden van de logica van de onverdraagzaamheid en de vooringenomenheid.

Dat de emotionele houding kan verschillen van groep tot groep komt voort uit het feit dat de mensen niet individueel denken, doch wel volgens bepaalde hen opgelegde patroons waarvan zij doordrongen worden. „They are not thinking, they are thought for" (blz. 53).

Eerder dan een zuiver theoretische uiteenzetting te geven brengt de auteur een reeks voorbeelden. Naast het voordeel dat het werk hierdoor leesbaar wordt voor een ruimer publiek (wat daarom nog niet wil zeggen dat dit boek bij de vulgariserende literatuur mag gerekend worden), biedt dit echter het nadeel dat de algemene probleemstelling, namelijk het onderzoek naar de rol die de emotionele elementen spelen in het formuleren van logische stellingen, niet steeds duidelijk tot uiting komt. Wij zijn verder van mening dat het werk er bij zou winnen indien het enkele slotbeschouwingen bevatte.

H. Van Parys.

H. Daudt, R. A. De Moor, J. M. C. Thurlings, A. C. De Vooys : *Het conflict als maatschappelijk verschijnsel.* — Het Spectrum, Utrecht, Antwerpen, 1962. — 84 blz. (Prijs : 45 F).

Het jaarlijks congres van de „Sociale Interacademiale", de Nederlandse Federatie van universitairen werd in 1959 gehouden met als algemeen thema „Het conflict". Onderhavig deeltje van de reeks „Mens en medemens — Aspecten der sociale werkelijkheid" legt vier referaten vast, voorgedragen tijdens voorgenoemd congres. Vermelden wij dat reeds vroeger in dezelfde reeks een nummer betreffende „Het arbeidsconflict" verscheen, geschreven door Prof. F. van der Ven.

De besproken uitgave bevat een eerste bijdrage „Sociaal-wetenschappelijke bestudering van politieke verschijnselen".

Dr. H. DAUDT, vertrekkend van een begripsbepaling der „Politiek", naar David Easton een „net van beslissingen en acties dat waarden toewijst", omschrijft het „Politiek conflict" als „iedere situatie waarin door een groep doeleinden worden nagestreefd die onverenigbaar zijn met de dwingende waarden van de gehele samenleving" (blz. 9). Deze bepaling dekt o.i. niet het onderscheid dat schrijver verder zelf maakt tussen politieke conflicten „binnen" het bestaande politieke systeem en politieke conflicten „om" het politieke systeem". Hoofdthema van deze bijdrage is echter het beantwoorden van de vraag „Is sociaal-wetenschappelijk onderzoek van politieke verschijnselen en dus van politieke conflicten verhelderend voor de politieke wetenschap ?". Het antwoord is bevestigend daar, naar de auteur, de bestaande kennis betreffende het verschijnsel „groep" ontleend werd aan de sociale wetenschappen en daar het „kiesgedrag" als politiek verschijnsel vooral door sociologen en sociaal-psychologen werd bestudeerd. Volgens schrijver ligt de rol van de sociologie en de sociale psychologie voor de studie van het politieke conflict hoofdzakelijk bij het aanwenden van de waarnemingsmethoden en het onderzoek van de maatschappelijke gevolgen van de voorgestelde oplossing.

„Het sociale conflict — begripsbepaling en benaderingswijzen" is de titel van de volgende bijdrage. Dr. J. THURLINGS tracht op een systematische wijze het begrip „Sociaal Conflict" te omlijnen. Hij zondert binnen de term een enger en voor de sociologie relevant begrip af, dat alleen „die antagonistische acties welke beogen een positieverandering te bewerken" (blz. 30) betreft.

Schrijver onderscheidt het „latente" tegenover het „open" conflict en onderzoekt vervolgens de voornaamste benaderingswijzen betreffende het bestudeerde begrip.

De psychologische benadering gebruikt het frustratie-aggressiemodel, de sociologische benaderingswijze ligt bij twee contrasterende modellen : het integratiemodel en het conflictmodel.

Na een beschrijving van deze sociologische modellen besluit schrijver dat beide benaderingen van het sociale conflict hun bruikbaarheid hebben bewezen. Dit kan volgens hem niets anders betekenen dan het fundamenteel conflictueus zijn van de sociale structuur in bepaalde aspecten, het fundamenteel harmonieus zijn van deze structuur in andere aspecten.

R. A. DE MOOR wil zich in zijn referaat „Sociologische achtergronden van het conflict" beperken tot de behandeling van deze achtergronden op het vlak der algemene sociologie. Hij definieert het conflict als interactieproces met als doel eigen waarden en — of belangen te bevorderen (blz. 50). De auteur ontleedt vervolgens het conflict naar zijn gronden, meer bepaald voornoemde „waarden" en „belangen" als determinanten voor het sociale handelen.

Aan de hand van het onderscheid tussen „relationele" en „regulatieve" instituties, door T. PARSONS ingevoerd, onderzoekt schrijver de waarden als integrerende kracht. Grond voor conflict ontstaat wanneer in een zelfde gedragssituatie de partners zich op verschillende waarden oriënteren. De auteur beschrijft het mechanisme van de „sociale afscheiding" ontwikkeld ter voor-

koming van statusdilemma's. Hij blijft, in een minder helder geschreven gedeelte, even stilstaan bij het begrip „belang" als gedragsdeterminant en stelt vast dat ook in betrekkingensystemen waaraan een belangentegenstelling ten grondslag ligt, een zekere integratie wordt bereikt. Tenslotte volgt een korte beschrijving van enkele organisatorisch-structurele voorzieningen welke de maatschappij treft om conflicten te voorkomen, te verzachten of op te lossen.

In een laatste referaat behandelt Prof. A. C. De Vooys de „Ruimtelijke aspecten van het conflict". Hij geeft een interessante empirische beschrijving van enkele geografische conflicten. In de eerste plaats het Zuid-Europese verschijnsel van de „transhumance", de trek van kudden kleinvee tussen twee gebieden met verschillend klimaat, waarbij de bevolking in beide gebieden sedentair is (blz. 69) en waarbij de sedentaire groep in het ontstane conflict de sterkste positie inneemt; verder de conflictsituatie in de nomadenwereld en tenslotte enkele geografische conflictsituaties in West-Europa nl. Nederland, waarbij de agrarische bevolking de minderheidspositie inneemt.

Alles samen genomen is dit werkje in zijn bescheiden omvang lezenswaard; het roept op tot diepere studie van het brede problemengebied bevat in het begrip „Conflict".

D. Heene.

H. Cammaer : *De houding van de 16-17 jarigen in het Vlaamse land tegenover het verenigingsleven.* — Studia paedagogica, Leuven, 1962. — 236 blz. (Prijs : 180 F).

Het gaat hier om de synthetische voorstelling van de uitslagen van een ruim onderzoek onder 1554 Vlaamse jongens en meisjes, verspreid over 161 gemeenten van het Vlaams landsgedeelte. Met de bedoeling eigentijdse vraagstukken van de gewone jeugdigen in ons land te bestuderen, wordt hier een voortreffelijke poging gedaan om het jeugdwerk de nodige stof aan de hand te doen om het toe te laten aansluiting te vinden bij het eigen leven van de jeugd.

Als rechtvaardiging van de keuze der bestudeerde leeftijdsgroep wordt vooropgesteld dat de categorie van de 16-17 jarigen, — jeugdigen die dus aan het begin van de adolescentie staan —, voldoende omgrensd is om alle problemen in zich te sluiten, die zich voor het jeugdwerk stellen. Al blijkt de betrokken leeftijdsklasse wat al te beperkt te zijn, — alleen reeds omwille van het verschil in openheid ten opzichte van deze problemen bij de jongens enerzijds en de meisjes anderzijds —, toch steekt in deze rechtvaardiging een kern van waarheid. De instelling ten opzichte van de verscheidenheid in de bestaansredenen van de jeugdgroeperingen, — naargelang hun culturele, sportieve, godsdienstige of politieke oogmerken bijvoorbeeld —, is immers op zichzelf verschillend op deze leeftijd. Meer nuancering terzake zou daarom wenselijk geweest zijn.

Maar eens de leeftijdsklasse weerhouden, dient getuigd dat de steekproef in alle opzichten met zorg gekozen werd. Ook de signalisatie-fiche per ondervraagde en de vragenlijst met gesloten vragen blijken voldoening te bieden, al zijn de 103 weerhouden items voor de studie van de houding der onder-

vraagde jongeren ten overstaan van de jeugdbewegingen en -verenigingen wat opvallend groot in aantal. Het onderzoek naar het vertegenwoordigend karakter van de staalindeling per beroepsgroep overtuigt echter niet.

Bemoedigend is het feit dat voorname kwantitatieve uitslagen praktisch samenvallen met de uitslagen van een sociologische studie van de jeugd op nationaal vlak, die einde 1962 uitgegeven wordt door het Sociologisch Instituut van de Vrije Universiteit te Brussel. De thans voorliggende publikatie is echter rechtstreekser afgestemd op het verenigingsleven en belicht terzake enkele oorspronkelijke gegevens.

Uit de bijzonder overzichtelijk opgevatte en met groot gemak leesbare tabellen, — er zijn er 143, gelukkig alle van hetzelfde model —, blijkt aldus dat de jeugdbeweging door de jongeren van vandaag niet als een overblijfsel uit vroegere tijden wordt aangezien, doch integendeel op prijs gesteld wordt als voorbereidende faktor tot het volwaardig mens-zijn der volwassenheid. Minder nieuw klinkt het besluit dat de jongeren de leiding van hun groepering het liefst toevertrouwen aan leden, waarvan de leeftijd deze van het gemiddelde met enkele jaren overtreft, doch dat 80 % der jongeren vragen dat het programma van de jeugdbeweging mee zou bepaald worden door alle leden. Niet alleen het ontspannend karakter van de werking der jeugdbewegingen wordt onderstreept, doch evenzeer de ruime mogelijkheden tot het afsluiten van persoonlijke vriendschapsbanden, welke ze bieden. Verder wordt de betrekkelijk veralgemeende positieve instelling ten opzichte van de jeugdbewegingen wel enigszins geschakeerd naargelang sommige sociale groepen : zo staan de studerenden meestal nog positiever dan de arbeidenden, terwijl bij deze laatsten de geschoolde arbeiders naar voren komen als nuchterder in hun oordeel. Een lager sociaal niveau thuis brengt een meer negatieve houding mee ten overstaan van elke vorm van binding.

De houdingen van de jeugdigen ten overstaan van de sport- en turnverenigingen, de politieke, godsdienstige en discussiegroepen worden vanzelfsprekend beïnvloed door de levensbeschouwelijke achtergronden van de ondervraagde jongeren. Toch komt het ons voor dat terzake vaak problemen gezocht worden waar er geen zijn : zo b.v. de vragen of sportverenigingen een gevaar zijn voor het zedelijk leven en of ze al dan niet gemengd moeten zijn ? Waar enerzijds de invoering van een jeugdindeling naar levensbeschouwelijke gronden volledig in dit werk op zijn plaats is, laat anderzijds de oppervlakkigheid dezer indeling niet na, de bekomen uitslagen aan te tasten. De begrippen praktiserend en niet-praktiserend katholiek zijn op zijn minst vaag, wanneer ze niet nader ontleed worden. Voor de andere godsdiensten, — de evangelisch-protestantse christenen, de grieks-orthodoxen en de joden —, wordt dit onderscheid tussen het al of niet naar de kerk gaan zelfs niet eens gemaakt. Onbetwistbaar verdiende deze indeling, — evenzeer als het onderscheid tussen vrijzinnig-humanistische jongeren en atheïstische jongeren, waarvoor geen verklaring wordt gegeven —, meer diepgang : de lezer zou inderdaad heel wat meer gehad hebben aan een onderzoek naar de intensiteit en de bewuste beleving van het al of niet christen-zijn bij de jongeren, dan aan de woorden „katholieke", „evangelische"-wereldbeschouwing —, die zo bitter weinig zeggen.

Deze indeling van de jongeren naar levensbeschouwelijke gronden uitgezonderd, vertegenwoordigen de andere hoofdstukken van dit werk echter een massa ondervragingen, ontledingen en berekeningen. Toch vraagt de lezer zich af of deze vlijt niet nuttiger afgestemd zou geweest zijn op meer diepgaande analyses, op het ontdekken van meer nuanceringen in de thans enkel aangeroerde verhoudingen en meer bepaald op het vlak der motivering van de geschetste houdingen. Of komt zulks nog later, want ongetwijfeld is het Studiecentrum voor Jeugdwerk te Leuven, waar dit werk het licht zag, nog aan het einde van zijn werkzaamheden niet toe.

G. KINT.

Een onderzoek naar de spreiding van de bevolking en de voorzieningen in Noord-Groningen. — Provinciale Planologische Dienst van Groningen, 1962. — 23 blz. + 7 kaarten in bijlage.

In Noord-Groningen bestaat zorg ingevolge de trek van arbeidskrachten naar elders, waardoor het tekort aan werknemers in het agrarisch bedrijfsleven een probleem geworden is, met soms het ongewenste gevolg van extensivering. Bovendien moet het nederzettingspatroon er aangepast, voldoet in vele dorpen het voorzieningsapparaat niet meer en is, ingevolge de trek naar elders, de woningvoorraad verouderd. Onderhavig rapport beoogt meer inzicht te geven in een mogelijke ruimtelijke oplossing.

Door de aantrekking der industrie op de arbeidsmarkt komt de landbouw in een moeilijke positie maar wordt anderzijds de verzorgende sector gesaneerd. Verder kan het platteland met verspreide bewoning en kleine dorpen aan de bevolking steeds minder het minimum-voorzieningenniveau bezorgen zodat een reorganisatie zich opdringt : het „dorp" vervangen door de „streek" (waarin bepaalde dorpen de functie krijgen van regionaal centrum met voldoende hoog voorzieningenniveau en waarin een aantal kleine dorpen a.h.w. verdwijnen) met een voldoend aantal inwoners om de voorzieningen in het „dorp met streekfunctie" te verantwoorden. Dat is bondig samengevat de opvatting van de ruimtelijke ordening van de streek en het platteland, waarbij duidelijk de nadruk gelegd wordt op de sociologische grondslagen van de ruimtelijke reorganisatie (terwijl in ons land voor dezelfde reorganisatie nog zeer sterk op materiële motieven, zoals besparing aan administratiekosten, wegenaanleg e.a., beroep gedaan wordt). Het is de ruimtelijke ordening van het platteland en de reorganisatie van de gemeenten gezien, niet door de bril van de financiële besparingen aan wedden van gemeentesecretarissen en veldwachters, aan kosten voor gemeentehuizen en scholen, maar van het minimum verzorgingsniveau der plattelandsbevolking, die evenveel rechten heeft als de bevolking der centra.

Om in de hierboven geschetste gedachtengang tot voorstellen te komen wordt in het rapport vooreerst de toekomstige werkgelegenheid geraamd (voor ten laatste 1980) in elk der sectoren. Voor de beroepsbeoefenaren in de primaire werkgelegenheid (landbouw, visserij, industrie) verwacht het rapport een afneming van 15 à 20 %. Voor het forensisme is het rapport uiterst voorzichtig. Voor de overbezette middenstand (de overbezetting wordt bewezen

door het lage inkomen der middenstandsbedrijven en de hoge ouderdom der hoofden van huishoudens in de middenstand) wordt een vermindering van 45% verwacht, zodat de totale in Noord-Groningen werkzame bevolking zal dalen van 22 600 in 1960 tot minimum 17 000 en maximum 18 400 in 1980. Het bevolkingscijfer zal dalen van 78 500 tot minimum 63 000 en maximum 75 000.

In een volgend hoofdstuk worden voorzieningenniveau en dorpsgrootte in de toekomst besproken voor drie soorten voorzieningen : onderwijs, verzorgende middenstand, sociaal-culturele uitrusting. Voor het onderwijs blijkt dat in dorpen waar de bevolking in levensbeschouwelijk opzicht sterk homogeen is, 1000 volstaat als minimum-inwonertal : waar er meerdere scholen zijn (levensbeschouwing !) is het minimum 1 900 à 2 400. Hoe men tot deze cijfers komt wordt duidelijk aangetoond. Van het standpunt verzorgende middenstand is 1 700 à 2 000 voldoende als inwonertal voor dorp en dorpsgebied samen. Voor sociaal-culturele uitrusting wordt geen getal gegeven. Het besluit is : minimum 2 000 inwoners, waarbij toch nog onderscheid gemaakt wordt tussen grote, middelgrote en kleine dorpen. Tenslotte wordt nog geraamd hoeveel personen in de dorpen zelf en hoeveel op het platteland zullen wonen.

Voortbouwend hierop worden dan de mogelijke oplossingen van het nederzettingenpatroon onderzocht, onder de vorm van vijf alternatieven. Weerhouden wordt het alternatief dat de bevolking verdeelt in een aantal grote, middelgrote en kleine dorpen, waarbij de „streekvoorzieningen" gevestigd zijn alleen in de grote, de „middenstandsvoorzieningen" in de middelgrote en grote, de „onderwijsvoorzieningen" in alle dorpen. Het voorstel komt dus neer op een schaalvergroting, rekening houdend met de gegroeide patronen.

Uiteindelijk volgt het praktische „dorpenplan" waarbij opvallend is dat aan de factor afstand weinig belang gehecht wordt. De aanduiding der hoofddorpen is vooral gesteund op het reeds aanwezige, op de verkeersligging en op de toekomstverwachtingen zodat het voorgestelde plan er werkelijk een is van „schaalvergroting in een sinds eeuwen geoccupeerd gebied"; het plan is zeer realistisch want het maakt geen tabula rasa van het reeds bestaande (met alle materiële en psychologische gevolgen die daaraan verbonden zijn), maar het lijkt met een minimum aan inspanningen en psychologische wrijvingen goede resultaten te kunnen geven. Het is een goed voorbeeld van plan voor ruimtelijke ordening, dat rekening houdt met de „mens", die hier geen getal of eenheid is, maar een sociaal wezen.

L. De Smet.

S. D. Clark ed. : *Urbanism and the changing Canadian society.* — University of Toronto Press, Toronto, 1961. — 150 blz.

Deze bundel opstellen van „members of the sociology staff of the University of Toronto" is opgedragen aan Charles Allan Ashley, „chairman of the Department of political economy" en dit ter gelegenheid van het vijfentwintig jarig bestaan van een leergang in de sociologie.

N. Keyfitz geeft in „The changing Canadian population" een overzicht

van de demografische toestand in Canada sinds de vorige eeuw. De ruimtelijke spreiding van de bevolking en de mobiliteit van landbouw naar industrie worden hier eveneens behandeld.

S. D. CLARK heeft het onderwerp „The suburban community" behandeld. Aan de hand van ervaringen, verworven tijdens een studie van het geval Toronto, is de auteur er toe gekomen een kritische studie op te maken over de huidige kennis van het maatschappelijk leven in de „randgemeenten", om het in westeuropese termen uit te drukken.

„The social system of a slum : the Lower Ward, Toronto" van W. E. MANN is een interessante studie over een in verval zijnde buurt. Het betreft een klassiek geval van successie van functies in een gebied, namelijk een verdringing van de woonfunctie door de industriële functie. Tegelijkertijd stelt men een sociale successie vast, gepaard met een verlies aan prestige voor de buurt. De auteur heeft op een zeer levendige wijze de maatschappelijke verhoudingen in de buurt beschreven.

J. R. BURNET komt met „The urban community and changing moral standards" op een ander terrein. Hij spreekt over de geschiedenis van een ideologische beweging in Canada, die vooral tot uiting kwam in de steden. De auteur schetst het verval van de invloed die uitging van voorstanders van de zondagrust.

Op een ander terrein komt men met „The place of the professions in the urban community" van O. HALL. De invloed uitgaande van de agglomeratiegrootte op het bestaan van bepaalde specialisaties wordt hier onderstreept.

Met „Social control and professional self-government : a study in the legal profession in Canada" van P. J. GIFFEN komt men volledig terecht in de geschiedenis en de sociologie van de beroepen.

Een beeld over de maatschappelijke structuur van een land zou niet volledig zijn zonder een bijdrage over de politieke constellatie. L. ZAKUTA heeft daarvoor gezorgd met „The radical political movement in Canada".

Een massa sociologische studies komt uit Canada zeker niet tot bij ons. Nieuwsgierig gaat men dan ook na, of de Canadese bijdragen de concurrentiestrijd met de produktie van machtige buur, V.S., kunnen bijhouden. Een dergelijke globale vergelijking zou echter natuurlijk te algemeen zijn.

Alleszins laten de besproken bijdragen een indruk van degelijkheid na. Over de behandelde onderwerpen vindt men ideeën !

J. ROGIERS-COLLE.

L. COETSIER : *Problematiek van slagen en mislukken in de eerste kandidatuur van de universiteit.* — Mededelingen van het Laboratorium voor Toegepaste Psychologie en de Dienst voor Studieadvies bij de Rijksuniversiteit te Gent, nummer 6, Gent, 1960. — 80 blz. (Prijs : 55 F).

Het is een feit dat het onderwijs en zeker het hoger onderwijs de laatste jaren fel in het brandpunt van de belangstelling staat. Democratisering van het onderwijs, vermeerdering van het aantal studiebeurzen, spreiding van de kandidaturen, oprichting van nieuwe universiteiten zijn onderwerpen die via

de pers regelmatig aan de aandacht van de grote massa worden voorgelegd. Deze groeiende interesse van het publiek voor deze problemen is zeer verheugend te noemen. Wij dienen echter de vraag te stellen of men wel genoeg aandacht besteedt aan het essentiële in deze zaak; nl. de studenten zelf. Van verschillende zijden zijn immers de laatste jaren stemmen opgegaan over het toenemend aantal mislukkingen aan de universiteit, vooral dan in het eerste jaar. De vraag is, of de toevloed van studenten die voor de komende jaren te voorzien is, wederom geen vermeerdering zal teweegbrengen van het aantal mislukkingen en hoe deze eventueel kunnen vermeden worden.

Om op dergelijke vragen te kunnen antwoorden en vooral om praktische maatregelen te kunnen overwegen en op punt te stellen, werd door het Laboratorium voor Toegepaste Psychologie en de Dienst voor Studieadvies onder de leiding van Prof. Dr. L. COETSIER een onderzoek ingesteld naar de problematiek van slagen en mislukken in de eerste kandidatuur van de universiteit.

In de inleiding zet de auteur de werkhypothese en het doel van de verhandeling uiteen (blz. 3). Het slagen in een universitair examen is de officiële sanctionnering van een door de kandidaat verworven toestand. Deze toestand is functie van drieërlei factoren : *aanleg, menselijke en materiële milieufactoren,* die op de aanleg hebben ingewerkt en *persoonlijke factoren.* Aangezien milieu en persoonlijke factoren binnen zekere grenzen beïnvloedbaar zijn, kan een zakelijke kennis ervan de basis vormen van maatregelen die leiden naar een hoger rendement van de studie in de eerste kandidatuur. Teneinde een betere kennis van deze factoren mogelijk te maken, besloot de Dienst voor Studieadvies hieraan een grondig onderzoek te wijden.

Hoe werd hierbij te werk gegaan? Om het probleem van slagen en mislukken duidelijker voor te stellen, achtte de auteur het van belang een evolutief beeld te geven van het percentage slagen in de loop van de laatste 40 jaar; hierbij werden de examenregisters van de Rijksuniversiteit te Gent als bron gebruikt (blz. 3 e.v.). Twee referentieperiodes werden gekozen; een eerste gaande van 1921 tot 1925 en een tweede van het academiejaar 1948-49 af tot en met 1958-59. Het tweede deel van de studie heeft betrekking op alle studenten die een inschrijving namen voor de eerste kandidatuur 1958-59. De studie betreft aldus drie categorieën van eerste kandidatuurstudenten. Vooreerst de geslaagden van het academiejaar 1958-59 die dus in 1959-60 deel uitmaken van de tweede kandidatuur. De tweede categorie omvat de mislukten van 1958-59 die in 1959-60 de eerste kandidatuur overdoen. In de derde categorie, ten slotte, vinden wij de studenten die de universiteit definitief verlaten hebben, hetzij na in 1958-59 op de examens mislukt te zijn, hetzij zij zich in 1958-59 voor geen van beide zittijden aangeboden hebben. Voor deze drie categorieën is er telkens een representatieve groep in de studie opgenomen; in totaal werden 603 studenten individueel en uitvoerig geïnterviewd.

Het doel van het onderzoek bestaat er in, na te gaan *welke persoonlijke en milieuomstandigheden als werkende factoren optreden en in welke mate ze de kansen op slagen beïnvloeden.*

Deel I geeft een systematisch en retrospectief overzicht van het verschijnsel slagen en mislukken in de eerste kandidaturen (blz. 7 e.v.). Voor de eerste referentieperiode valt het gemiddeld procent slagen op het niveau 77.

Het rekenkundig gemiddelde van de periode na de tweede wereldoorlog valt op het niveau 54 %. Dit betekent m.a.w. een gemiddelde daling van 23 % in 30 jaar wat betreft het slagen in de eerste kandidatuur.

Deel II behandelt vooreerst de hedendaagse problematiek van slagen en mislukken aan de universiteit (blz. 18 e.v.). Vastgesteld werd dat in het academiejaar 1958-59, 45,5 % van de eerste kandidatuurstudenten van alle faculteiten en instituten met goed gevolg dit jaar hebben doorgemaakt. Dit procent wordt gelijkgesteld aan de index van slagen 100. Vervolgens wordt, per faculteit de index van slagen berekend. In een tweede hoofdstuk wordt de verandering bij mislukken nagegaan (blz. 28 e.v.). Onder de 690 mislukten van de eerste kandidatuur 1958-59 herkansten er 359 of ongeveer de helft. Onder hen die terugkeren zijn er ± 55 % die dezelfde afdeling kiezen. Bij deze die veranderden van richting noteren we hoofdzakelijk studenten die van de positieve naar de geesteswetenschappen overgaan. De auteur stelt de vraag of in deze strekking bij het overschakelen niet de uitdrukking ligt van de behoefte om terug te keren naar een studierichting die beter aansluit bij de genoten vorming op de humaniora.

In hoofdstuk III wordt het verband nagegaan tussen de uitslagen in de kandidatuur en de leeftijd van de ondervraagden (blz. 30-31). In hoofdstuk IV worden de factoren onderzocht die het studieresultaat gunstig of nadelig beïnvloeden, o.m. de factor van het al of niet regelmatig studeren (blz. 33 e.v.); de assimilatieduur van de leerstof der eerste kandidatuur (blz. 36 e.v.); het verband tussen de tijd, niet aan de studie besteed en slagen en mislukken (blz. 38 e.v.); persoonlijke uitgaven en slagen en mislukken (blz. 41); studieomstandigheden (blz. 41 e.v.) en controle over het gebruik van de vrije tijd (blz. 44).

Hoofdstuk V is gewijd aan het verband tussen slagen en mislukken en de herkomst naar de socio-professionele lagen en groepen (blz. 44 e.v.).

In hoofdstuk VI onderzoekt de auteur de adequaatheid van de voorbereiding in de humaniora (blz. 57 e.v.), terwijl in een volgend hoofdstuk de studieresultaten op de humaniora in verband worden gebracht met de moeilijkheden van het universitair studieregime en slagen en mislukken (blz. 62 e.v.).

In hoofdstuk VIII worden de suggesties door de studenten naar voren gebracht ter verbetering en versoepeling van het studieregime en het examensysteem onderzocht (blz. 68 e.v.). Deze suggesties kunnen tot vijf categorieën herleid worden : 1. Aanpassing en coördinatie van de leerstof door de professoren; 2. Meer, beter ingerichte en naar de inhoud aangepaste oefeningen en studieleiding; 3. Didactische maatregelen in verband met de eigenlijke cursussen; 4. Rationele uurrooster voor de leergangen; 5. Organisatie van de examens.

Hoofdstuk IX is gewijd aan de betekenis van de overgang van het onderwijsregime in de humaniora naar het universitair stelsel (blz. 72 e.v.). Gewezen wordt hier op de geweldige sprong in arbeidsorganisatorisch opzicht; de student die de organisatie van zijn studie slechts over een korte afstand diende te overzien, moet thans een vooruitzicht, een arbeidsplanning, een zelfactiviteit en een doorzettingsvermogen hebben die over een gans jaar reiken.

Het laatste hoofdstuk geeft het standpunt van de Dienst voor Studie-

advies tot verbetering van de vastgestelde toestand weer (blz. 74 e.v.). Citeren we onder de voorgestelde maatregelen : 1. De noodwendigheid van de reorganisatie en de programmaherziening in het middelbaar onderwijs; 2. De aanpassing van de toelatingsvoorwaarden tot de universiteit; 3. Het bewerkstelligen van een toenadering tussen de geest van de universiteit en deze van de humaniora, o.m. door het part-time inschakelen van universitair personeel in deze laatste; 4. De decentralisatie van de kandidaturen of het tegen gaan met andere middelen van de „ontpersoonlijking" van het kandidatuuronderwijs.

Met dit werk heeft de Dienst voor Studieadvies bij de Rijksuniversiteit te Gent ongetwijfeld baanbrekend werk verricht, bij het onderzoek naar de problematiek van slagen en mislukken bij de eerstejaars studenten. Het is een werk dat we graag in handen zouden zien van hen die tijdens de humaniora belast zijn met de vorming en de voorbereiding van de toekomstige universiteitsstudenten.

G. Van Parys.

A. W. Stonier en D. C. Hague : *Leerboek van de economische theorie.* — H. E. Stenfert Kroese, Leiden, 1962. — 583 blz.

In het Nederlands taalgebied zijn aanbevelenswaardige handboeken over de economie geenszins talrijk. Als studie- of naslagwerk worden dan ook vaak in vreemde talen gestelde leerboeken gebruikt. Voor studenten die het Engels, het Frans of het Duits onvoldoende machtig zijn, bieden vertalingen een goede uitweg. Dit nut beoogde drs. H. H. Behrens (Directeur van het Instituut voor Sociale Wetenschappen, 's-Gravenhage) met zijn vertaling van „A textbook of economic theory" van A. W. Stonier en D. C. Hague (Messrs Longmans, Green & Co, London 1957).

Op het eerste gezicht lijkt de keuze niet zeer gelukkig. Betere standaardwerken werden immers tot nog toe niet vertaald. Bovendien wordt het betreffende boek hier te lande slechts zelden geraadpleegd of gebezigd. Bij onze Noorderburen nochtans verwierf het naar verluidt meer bekendheid, wat de voorkeur enigszins zou rechtvaardigen.

Daarenboven schijnt het tamelijk moeilijk, in het bijzonder voor de „studerenden die nog geen voorkennis van de theoretische economie bezitten en die een systematische studie van haar elementaire grondslagen willen verwerven". Daar de uiteenzetting meestal gebeurt in functie van diagrammen is stellig een grondige kennis van de techniek der grafische voorstellingen vereist. Meteen wordt dus ook van de lezer bestendig een inspanning gevergd. Wie hiervoor niet terugdeinst en het werk helemaal doorneemt, zal er ongetwijfeld baat mee hebben.

Het werk omvat twee delen. Over de prijsleer in Marshalliaanse zin of de partiële evenwichtsanalyse wordt uitvoerig uitgeweid in deel I (396 pp.). Daarentegen is de behandeling van de Keynesiaanse werkgelegenheidstheorie in de resterende hoofdstukken (deel II) slechts summier, wat nochtans de kwaliteit van de analyse niet schaadt. Bepaalde onderdelen van de theoretische economie (als daar zijn de internationale handel, de openbare financiën, de

welvaartseconomie en, in grote mate, het geld- en kredietwezen) zijn echter buiten beschouwing gelaten. Deze enge afbakening van het studie-object is enigszins te betreuren. Ieder hoofdstuk besluit met een verwijzing naar een paar grondigere studies, waarop voor de analyse grotendeels gesteund werd. Zoals in enkele voetnoten gebeurd is, mocht de vertaler ook hier de aandacht op de Nederlandse vakliteratuur gevestigd hebben.

Naast zeer goede hoofdstukken (vooral met betrekking tot de produktieleer) bevat dit handboek ook minder geslaagde (de uiteengezette theorieën inzake de functionele inkomens). In tegenstelling met vele andere leerboeken ligt de hoofdklemtoon op de economische analyse. Descriptieve gedeelten zijn dan ook tot een minimum beperkt.

Ten slotte dient vermeld te worden dat de vertaler zorgde voor de omzetting van de cijfergegevens in Nederlandse eenheden en de aanpassing aan Nederlandse verhoudingen. Bovendien werden bepaalde punten, in overleg met Dr. A. W. Stonier, licht gewijzigd. Wat de vertaling betreft, valt op te merken dat bepaalde termen (als bezuinigingen en verspillingen) ongewoon aandoen.

P. van den Wijngaerde.

J. Pen : *Het aardige van de economie.* — Aula-boeken, Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen, 1962. — 253 blz. (Prijs : 38 F).

Het in 1958 verschenen pocket-boek „Moderne Economie" van Prof. Dr. J. Pen, kende een gewettigd succes. Thans verschijnt in voorgenoemde reeks een ander werk van dezelfde auteur : „Het aardige van de economie".

Wie zich echter aan een andere uitstekende synthese verwacht, valt bedrogen uit : het betreft een bundel van 23 artikels die van 1956 tot 1960 verschenen. Naast bijdragen uit *De Economist* (1955, nr. 10; 1957, nr. 11; 1958, nr. 3) inzake de inkomensverdeling — vraagstuk waaraan de auteur in 1950 een voortreffelijk boek wijdde — betreft het meestal bijdragen uit dag- en weekbladen. Eenheid moet hier niet worden gezocht. De heterogene, maar steeds levendig geschreven reeks van artikelen is met veel verbeelding onderverdeeld in twee groepen: Financiën en economische zaken (het aardige van de economie; economische wetenschap en economisch leven : de verkleining van een afstand; vijfentwintig jaar Keynesiaanse economie; kapitalistische ondergang als Russische fobie; wordt er wel genoeg gespaard ?; de impasse der gemeentefinanciën; het geval-Parkinson; die vreemde Veblen; de produktie als mythe; over de maatschappelijke betekenis van de reclame; de fasen van de groei); Sociale zaken, landbouw en volkshuishouding (de determinanten van de inkomensverdeling : een formule ten behoeve van de praktijk; verschraling en oververzadiging in de loontheorie; de toekomst van de inkomensverdeling; intellectuelenspiegel; de noodtoestand der intellectuelen; de lage inkomens in de middenstand; deelt de middenstand in de welvaart ?; werkclassificatie; het pachtbeleid : controversen en compromissen; stand en woonstijl; de prioriteit van het wonen; verzuurde Oostenrijkerij; liberalen en liberalen).

Ook de vakgenoot kan de lectuur van vele bijdragen zeer worden aanbevolen.

M. van Meerhaeghe.

Problemen van economische ontwikkeling. Voordrachten gehouden in de post-universitaire seminariën over economische ontwikkeling onder de leiding van Prof. Dr. A. J. VLERICK. — Seminarie voor Toegepaste Economie bij de Rijksuniversiteit te Gent (SERUG), Gent, 1961. — 245 blz. (Prijs : 200 F).

SERUG heeft tijdens het academiejaar 1960-1961 een speciaal post-universitair seminarie ingericht en dit initiatief is om twee redenen gelukkig : eensdeels voor de discussies tijdens de cyclus en anderdeels voor de bundeling van de voordrachten in een boek. (De volgorde der bijdragen stemt overeen met het tijdschema van de zittingen).

E. P. TURIN opent de reeks met een referaat over „Le développement économique au service de l'homme". Hierin verdedigt hij twee stellingen. De eerste houdt verband met de organisatie van het sociaal-economisch leven, waarbij voorgehouden wordt, dat de keuzebeslissingen niet mogen gebeuren volgens de individuele waardeschaal, maar in functie van een „responsabilité globale", waarvoor een richtinggevend, verantwoordelijk orgaan (de overheid) nodig is. De tweede stelling kan als volgt geresumeerd worden : om coherent in de actie te zijn, moet de overheid kunnen steunen op een operationele planificatie, als uitvloeisel van de „économie concertée".

Prof. Dr. J. PEN, geeft in zijn bijdrage „Enkele opmerkingen over het wezen en het mechanisme van de economische groei", waarin enkele factoren — de arbeidsproduktiviteit, de investeringen en de afzet — nader toegelicht worden.

„De economische ontwikkeling van Nederland sinds de oorlog" werd behandeld door Prof. Dr. F. J. de JONG. Het laat hem toe de verschillende facetten van de door de Nederlandse regering gevolgde economische politiek en haar resultaten en problemen te bespreken (mooie statistische appendix).

Prof. Dr. R. DEHEM neemt de „Institutionele factoren van economische groei of stagnatie" nader onder de loupe. Met Schumpeter is hij van mening dat de ondernemer de stuwende kracht van de groei is en moet zijn. De grootste handicap van de groei ziet hij in de verdedigers van de „vested interests".

In „De dynamica van de bedrijfstakken" van Dr. V. VAN ROMPUY worden enkele zeer belangwekkende aspecten van de economische groei op semi-globaal vlak onderzocht. De verschuivingen in het structuurbeeld van de economie worden niet alleen aangewezen, maar eveneens voorzien van een verklaring.

Prof. Dr. A. DEVREKER belicht enkele fundamentele facetten van „De problematiek van de economische planning". Oorzaak van de noodzakelijkheid der planning vindt hij in de toenemende overheidsinterventie in het economisch leven. Naargelang de graad van de interventie kunnen verschillende typen van planning onderscheiden worden. De auteur schetst dan eveneens de toestand in België en geeft een overzicht van de instrumenten van de planning.

Het is duidelijk, dat in een dergelijke reeks voordrachten Prof. Dr. J. TINBERGEN niet mocht ontbreken. Zijn tussenkomst over „Regionaal-economische planning" is bijzonder interessant, voornamelijk omdat hij de methodiek van het opmaken van een plan, dat rekening houdt met de ver-

schillende interdependenties, op klare wijze weet voor te stellen. Hij legt ten zeerste de nadruk op de noodzakelijkheid van de formulering der objectieven en van de middelen die men wenst in te zetten tot het bereiken van de doelstellingen.

Eveneens in het kader van regionale problemen brengt Prof. Dr. L. J. KLAASSEN bemerkingen aan over „De groeipool Rotterdam", en bespreekt Dr. J. PAELINCK bijzondere problemen van „Groeipolen en polarisatieverschijnselen in de regionaal-economische analyse". Met betrekking tot de modeltheoretische analyse van groeipoolverschijnselen wordt met nadruk gewezen op de interdependentie en de statische en dynamische effecten van de polarisatie in een gewest. Enkele praktische gegevens betreffende de regionaal-economische politiek komen eveneens ter sprake.

In „La sociologie du développement" worden door Prof. Dr. M. CROZIER twee menselijke factoren in de economische groei onderzocht : „l'esprit d'entreprise", waarbij op de rol van het patronaat wijst en „la capacité administrative", waarbij hij uitgaat van de stelling, dat een van de voornaamste hinderpalen van de ontwikkeling ligt bij het ontbreken van een aanpassing aan een systeem van grote organisaties.

Prof. Dr. C. MACRAE bespreekt de „Economic Development in Scotland". Dit is een welkome gelegenheid om kennis te maken met hetgeen in Schotland werd verwezenlijkt sinds het einde van de tweede wereldoorlog.

Tenslotte wordt B. CAZES aan het woord gelaten, die over de „Logique et finalité de la planification française" en in het bijzonder over de werkwijze van het Commissariat-Général du Plan bemerkingen ten beste geeft.

De problematiek van de economische ontwikkeling werd met deze eerste reeks nog niet volledig behandeld. Trouwens SERUG heeft tijdens het academiejaar 1961-1962 een tweede cyclus georganiseerd en het zou nuttig zijn ook deze voordrachten te publiceren als aanvulling.

Het valt niet gemakkelijk een beoordeling te geven, wegens de verscheidenheid van de onderwerpen en van de aanpak door de auteurs. Alleszins moeten de bijdragen van E. P. TURIN, Prof. Dr. J. TINBERGEN, Prof. Dr. A. DEVREKER en Dr. J. PAELINCK speciaal vermeld worden.

Een opmerking : men is niet gewoon in de uitgaven van de SERUG een zo groot aantal onverbeterde zetfouten te ontdekken.

F. ROGIERS.

Inleiding tot de arbeidsstudie. — Nederlandse aanpassing van het handboek van het Internationaal Arbeidsbureau. — Belgische Dienst Opvoering Produktiviteit, Brussel, 1962. — 391 blz. (Prijs : 250 B.F.).

De Belgische Dienst Opvoering Produktiviteit verdient alle lof voor de verzorgde uitgave van dit basiswerk op het gebied van arbeidsorganisatie.

Vermits het handboek van het Internationaal Arbeidsbureau reeds in een tiental vertalingen is verschenen, is zijn inhoud reeds overbekend. Het eerste van de vier delen behandelt het verband tussen de produktiviteit en de

arbeidsstudie, de beschrijving van de arbeidsstudie, de specifieke beleidstechnieken om de arbeidsinhoud en de niet-produktieve tijden te verminderen, de menselijke factor bij de toepassing van de arbeidsstudie en de arbeidsvoorwaarden.

In het tweede deel wordt de methodestudie behandeld. Bij het intern vervoer van materialen, de verplaatsingen van personeel in de werkzone en de bewegingen op de werkpost wordt bij middel van een ontleding van het fabricageproces getracht om alle nutteloze bewegingen uit te schakelen.

Het derde deel zal dan meer speciaal de procedures van de arbeidsmeting nagaan. Het verloop van een tijdstudie wordt hier uiteengezet evenals verschillende andere technieken bij de arbeidsmeting (o.a. multimomentopnamen en synthetische tijden) evenals de organisatie van een dienst voor arbeidsstudie. Het vierde deel tenslotte bevat de bijlagen.

De glasheldere uiteenzettingen en de voorbeelden, grafieken en illustraties maken het boek zeer geschikt voor arbeidsanalisten, ondernemings- en vakbondsleiders, ingenieurs, enz.

R. Gobel.

L. Coetsier en E. Van Steenkiste : *Langs menselijk verantwoorde arbeid naar een nieuwe bedrijfsgemeenschap.* — Mededelingen van het Laboratorium voor Toegepaste Psychologie en de Dienst voor Studieadvies bij de Rijksuniversiteit te Gent, 1960. — 200 blz. (Prijs : 150 F).

Voorliggend werk, waarvan ook een franstalige uitgave bestaat, is gegroeid uit een studiedemonstratie over werkvereenvoudiging in een aantal grote, middelgrote en kleine bedrijven. Dit materiaal werd aangepast om een brede toepassing in het bedrijfsleven mogelijk te maken.

In het eerste hoofdstuk behandelt men vooreerst de louter technologisch-organisatorische doorvoering van de werkvereenvoudiging met de onvermijdelijke weerstanden. De door de auteurs gevolgde methode daarentegen is gesteund op samenwerking van alle bedrijfsleden bij de toepassing van de technieken van arbeidsrationalisatie. Deze aanpak van de werkvereenvoudiging veronderstelt een geest van samenwerking voor het ganse beleid. De totstandbrenging van dit klimaat van bedrijfsverbondenheid wordt dan in de volgende hoofdstukken uiteengezet en bestrijkt volgende domeinen : de werkstudiedienst, de organisatorische aspecten van het bedrijfsbeleid, de informatie, personeelsselectie en -opleiding, groepsverschijnselen, loonpolitiek en leiderschap.

Bij de aanvang van elk hoofdstuk vindt men telkens enkele gevallen die verband houden met de behandelde stof. De grote verdienste van het werk ligt juist in een harmonisch samenbrengen van ervaring met de beginselen van de socio-psychologie. De socioloog zal er dan uiteraard ook geen verklaring aantreffen nopens de invloed welke buiten de onderneming gelegen factoren in de behandelde gevallen hebben uitgeoefend.

Prof. Dr. Coetsier heeft het werk vooral afgestemd op de opleiding van kaderleden, syndicale technici en de studenten van het hoger onderwijs.

Wij zijn van oordeel dat hij in dit opzicht volledig is geslaagd. De Belgische Dienst Opvoering Produktiviteit, die opdracht gaf tot de studiedemonstratie, heeft op zijn beurt dit verdienstelijk werk uitgegeven.

R. GOBEL.

L. STERCK : *Organisatiestructuur en menselijke factor. Een interdisciplinaire benadering.* — G. J. A. RUYS Uitgeversmaatschappij, N.V., Bussum, 1962. — 193 blz. (Prijs 14.50 Fl).

De bedrijfseconomie en meer speciaal de organisatieleer is slechts de laatste jaren meer belang gaan toekennen aan de menselijke factor. Nochtans blijft zij te veel technisch-economisch gericht. Schrijver betoogt dat de bedrijfssociologie een rol kan spelen in een interdisciplinaire aanpak van het organisatieverschijnsel dat het snijvlak vormt tussen bedrijfseconomie en bedrijfssociologie. De auteur gelooft in deze samenwerking tussen bedrijfssocioloog en organisatiedeskundige spijts de complicaties welke het verschil van uitgangspunt, vorming en optiek kunnen veroorzaken. Het wil ons echter voorkomen dat onder de bedrijfssociologie welke de auteur als een gelijkwaardige partner van de bedrijfseconomie wil zien, eerder de socio-psychologie moet verstaan worden.

De auteur neemt dan bij zijn betoog meer in het bijzonder de opbouw van een organisatiestructuur onder de loupe om een samenwerking te suggereren ten bate van de praktijk zowel als van de wederzijdse bevruchting van de betrokken disciplines.

Dr. STERCK neemt de uitgangsstelling dat de onderneming een relatiepatroon is van interdependente verticale, horizontale en functionele relaties. Deze laatste betreffen de verhouding tussen de lijnfunctionnaris en de specialist waarbij hij aantoont dat de louter adviesrelatie onhoudbaar blijkt. De relatie chef-ondergeschikte komt nu in breder verband te staan vermits het autoriteitsprincipe in de huidige gecompliceerde bedrijfsverhoudingen onmachtig is nog langer alleen de sociale controle uit te oefenen. Andere factoren zoals vorming, institutionele loyaliteit zijn nu medebepalend voor de gedragingen van de betrokkenen. De eenhoofdige leiding in de traditionele strikte zin die niet samenvalt met de eenheid van de leiding, is volgens de auteur niet langer mogelijk.

Hij verwerpt vervolgens de scheiding tussen de formele en de informele organisatie. De taakuitvoering beantwoordt nooit volledig aan de „blueprint" vermits ze door de mens wordt geïnterpreteerd. Het uitgangspunt bij de organisatiestructuur moet dus de taak plus de functionnaris zijn. De opbouw van de organisatiestructuur moet het resultaat zijn van een groeiproces om zo concreet te kunnen aanduiden wie wat doet, met wie, wanneer, waar en hoe dikwijls. Zij moet de samenwerking bevorderen tussen functionnarissen die „menselijk" reageren. De auteur poneert dan een zo nauw mogelijk overleg met de betrokkenen bij het opmaken van de taakomschrijvingen. Bij een tweede besproken organisatietechniek, nl. de bedrijfsbegroting, zal de parti-

cipatie beperkt zijn tot de vaststelling van prestatie- en materialenstandaards. Het werk eindigt met een afbakening van de taak van de organisatiedeskundige in het licht van de geschetste interdisciplinaire benadering.

R. GOBEL.

H. A. A. CORNELIS : *De economie der minder ontwikkelde landen.* — nummer 7 van de werken uitgegeven door het Rectoraat van de Rijksuniversiteit te Gent, Gent, 1961. — 159 blz.

Dit boek vormt de bundeling van de stof van een reeks lessen die Dr. H. CORNELIS, Eregouverneur-generaal van Belgisch-Kongo en Rwanda-Burundi heeft gegeven aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Uitgaande van het feit dat men naar hun economische structuur en ontwikkeling een aantal landen als „onder" of „minder ontwikkeld" is gaan beschouwen, heeft schrijver de idee opgevat een synthese te maken van de essentiële kenmerken van deze staat van onderontwikkeling. Dit heeft hem geleid tot het bijeenbrengen van een aantal criteria die samen de kern ervan vormen. In feite heeft schrijver het aangepakt een soort wetenschap van de „onderontwikkeling" naar voren te brengen.

Voorafgaandelijk dient onderstreept dat in deze publikatie het probleem wordt behandeld van een algemeen standpunt en niet van het bijzonder geval dat de Republiek Kongo uitmaakt.

In een eerste deel zoekt Dr. Cornelis de criteria op. Hierbij gaat hij uit van een eerste criterium dat als kapitaal moet worden aangezien nl. dat een groot gedeelte van de bevolking nog leeft in de economische structuur van de bestaanseconomie of amper op de rand van de monetaire economie. Hiermede samenhangend komt een tweede feit naar voren nl. dat de monetaire economie is geaxeerd op een aantal steunpunten die geografisch verspreid liggen. Voeg daarbij als derde constatatie dat deze steunpunten van de monetaire economie nog veelal plaatselijk gebonden zijn aan bepaalde primaire activiteiten. In bovenstaande criteria liggen, volgens schrijver, voor een groot deel de hinderpalen besloten die de overgang van de bestaanseconomie naar de monetaire economie uiterst moeilijk maken.

Daarbuiten zijn er nog een zeker aantal andere criteria van de minder ontwikkelde landen te noteren als daar zijn de demografische ontwikkeling die niet in verhouding staat tot de feitelijke economische mogelijkheden, de noodzakelijkheid van uitheemse financiering der investeringen, de onvoldoende economische infrastructuur, de onproduktieve landbouwuitbating, het eenzijdig afgestemd zijn van de economie op de export van bepaalde produkten, de beperktheid van het nationaal inkomen, enz. Naast dit alles heeft men nog criteria die slaan op de lage stand van de organisatie als b.v. de ontoereikendheid van de statistiek, het markant tekort aan kaderpersoneel en het ontbreken van zekere noodzakelijke elementen in de arbeidswetgeving.

Ieder van deze essentiële kenmerken heeft schrijver onder de loupe genomen en hierbij de problemen gesteld in hun sociaal-economische werke-

lijkheid. Het is niet mogelijk het geheel der voorstellen te bespreken die schrijver naar voren brengt. De realiteitszin waarmede Dr. CORNELIS de problemen onder ogen ziet maken het geheel van zijn beschouwingen tot een glashelder betoog dat vele aprioristische en onrealistische opvattingen een deuk geeft. De diepgaande studie van de economische werkelijkheid, in haar eigen sociaal klimaat gezien, moet vele utopische opvattingen teniet doen van degenen, die zich deze werkelijkheid onvoldoende realiseren of een evenwichtige ontwikkeling én van de economische én van de sociale infrastructuur niet voldoende op het oog houden (blz. 39). Zo wordt gewezen op het feit dat de industrialisatie al te gemakkelijk als „het" heilmiddel wordt voorgesteld, terwijl het nochtans in de landbouw is dat „een der fundamentele middelen tot het opvoeren van minder ontwikkelde gebieden moet worden gevonden" (blz. 19).

Hoe de bevolkingen uit de staat van „minder ontwikkeling" te helpen, is niet gemakkelijk op te lossen. Tal van moeilijkheden staan de opbouw van een aangepaste economische infrastructuur in de weg. Dr. CORNELIS wijst o.m. op de veelal ongeschikte geografische spreiding van de beschikbare energie waardoor de integrale uitbating ervan moeilijk is (blz. 45), alsmede op het gebrek aan investeringen en aangepaste techniek waardoor een groot verlies van inspanning zich op landbouwgebied voordoet (blz. 53). Al deze moeilijkheden kunnen slechts geleidelijk worden opgelost. Op het gebied van de landbouw b.v. kan een overschakeling naar meer intensieve en produktieve methodes langsheen de besparingen om, slechts trapsgewijze geschieden en daarbij op een planmatige manier (blz. 54).

Een van de belangrijke criteria van de minder ontwikkelde economieën is deze van hun zeer grote gevoeligheid aan de schommelingen van de prijzen van de grondstoffen. In dit feit ziet schrijver een van de grootste moeilijkheden voor de opbouw van de economie dezer landen en dit uit oorzaak van de geringe elasticiteit en weerstandsvermogens om de gevolgen van de ongunstige conjunctuur te bekampen. Vandaar dat schrijver pleit voor economische overeenkomsten die aan de prijzen van de grondstoffen een zekere stabiliteit zouden toekennen, want dit ware, volgens hem, wellicht de grootste technische hulp die men aan de minder ontwikkelde landen zou kunnen aanbieden (blz. 56).

In een tweede deel gaat schrijver over tot een macro-economisch overzicht van de economie der minder ontwikkelde landen en behandelt hij het potentieel onder de vorm van menselijke arbeid en kapitaal. Hierbij worden verschillende maatregelen voorgesteld.

De sociaal-economische data brengen mede dat de economische groei der minder ontwikkelde landen aan planning gebonden is. Als middelen om de zwakheid der economie te keer te gaan ziet schrijver o.m. de bevordering van een communautaire ontwikkeling samengaand met de vorming van niet te breed opgevatte gemeenschappen (blz. 139), de uitschakeling van een te groot aantal tussenpersonen en de oprichting van zogenaamde „marketing boards" als supercoöperatieven van voortbrengers (blz. 143).

Aan het eind van de studie wordt het probleem van de investering en de financiering behandeld en worden desaangaande voorstellen gemaakt.

Het uitzonderlijk belang van het boek van Dr. Cornelis ligt o.i. in

het feit dat schrijver het probleem van de onderontwikkeling in al zijn complexiteit heeft belicht. Deze publicatie is een mijn van „bedenkingen" waaruit het voor iedereen duidelijk moet worden dat met de klassieke economische begrippen en methodes de onderontwikkeling niet kan worden bekampt in die mate waarin zulks sociaal en politiek nodig blijkt. In het licht van de politieke geladenheid die de behandeling van het probleem der minder ontwikkelde landen al te veel kenmerkt, komt deze wetenschappelijke studie van de „onderontwikkeling" op haar tijd.

Het is ontegensprekelijk dat Eregouverneur-generaal Dr. H. Cornelis met deze publicatie aan de wetenschappelijke studie van het probleem van de minder ontwikkelde landen een nieuwe en krachtige stoot voorwaarts heeft gegeven.

A. Luwel.

R. H. Tuck : *An introduction to the principles of agricultural economics.* — Longmans, London, 1961. — 260 blz.

Deze studie is opgevat als elementair leerboek voor studenten in de landbouw- en algemene economie. Het doel ervan wordt als volgt door de schrijver in een voorwoord omschreven : „This book, as its name implies, is intended to be an introductory course on the theoretical or „principles" side of agricultural economics" ... „More generally it is intended to provide people who have no economics with a grounding in economic reasoning and principles, adequate, both for the critical reading of historical and descriptive texts in the agricultural economic field, and for further, more advanced, reading and thought on the theoretical side."

In een eerste deel worden de algemeen economische begrippen produktie, consumptie, kosten, winst, op logische wijze verduidelijkt. Talrijke eenvoudige cijfervoorbeelden illustreren de tekst. Deze elementaire noties vormen de basis waarop de auteur verder bouwt om de lezer vertrouwd te maken met enkele principes omtrent de prijsvorming terwijl de bespreking van de beperking van de mededinging aan de schrijver de gelegenheid biedt een reeks nieuwe begrippen te introduceren. Het eerste deel wordt besloten met beschouwingen over het geldwezen alsmede over de internationale handel.

In het tweede deel wordt de landbouweconomie in de studie ingeschakeld. De produktiefactoren kapitaal, bodem en arbeid worden gedetailleerd besproken.

De term kapitaal in de ruimste betekenis genomen, omvat alle duurzame goederen. Verschillende vragen in verband met de aanschaffing en de vervanging van de produktiemiddelen krijgen een antwoord. Er wordt eveneens gewezen op het verschil in financiering van een industrieel en een landbouwbedrijf terwijl de geringe rentabiliteit van het bedrijfskapitaal in de landbouw beklemtoond wordt.

De verduidelijking van het begrip pacht en de beschrijving van de factoren die de pachtvorming bepalen, nemen bij de belichting van het belang van de bodem een ruime plaats in.

Bij de bespreking van de produktiefactor arbeid wordt o.m. de aandacht gevestigd op de verschillen in beloning tussen de bedrijfstakken onderling. Er wordt naar een verklaring gezocht voor de geringe arbeidsmobiliteit in de landbouw.

Het derde deel is voor de lezer het meest interessante omdat er enkele actuele landbouwproblemen aangesneden worden o.m. deze met betrekking tot de afzet van landbouwprodukten, de geringe prijs- en inkomenselasticiteit van de meeste landbouwprodukten. De schrijver bewijst dat de landbouwers slechts in geringe mate van de algemene welvaartsstijging genieten. Teneinde de landbouwers een inkomen te verschaffen gelijk aan dit van andere vergelijkbare beroepen moet de steun van de overheid ingeroepen worden. Het pro en het contra van de protectiemaatregelen ten voordele van de landbouwers worden tegen elkaar afgewogen.

De studie van Tuck verschaft een goed inzicht, zowel in algemeen economische als in landbouweconomische beginselen. De lezers die belang stellen in de uitdieping van de talrijke problemen door de schrijver aangeraakt, kunnen met nut de uitgebreide bibliografische lijst raadplegen welke achteraan ingeschakeld werd.

A. KEMPENEERS.

G. MULLER : *Die landwirtschaftliche Erzeugung in der vertikalen Integration* — IFO-Institut für Wirtschaftsforschung e.V., München, 1961. — 33 blz.

Met het begrip „vertikale integratie" zijn de economisten reeds lang vertrouwd maar de studie ervan bleef beperkt tot de handel en de nijverheid. In de landbouwliteratuur bleef de behandeling van het probleem achterwege alhoewel de verticale integratie sedert jaren toegepast wordt in een paar landbouwtakken. In de sector suikerbieten is de verticale integratie nagenoeg volledig doorgevoerd; in de melksector bestaan er contractuele overeenkomsten tussen de landbouwers en de verwerkende nijverheid. De meningen over het nut van deze organisatievorm voor andere landbouwtakken lopen uiteen en geven aanleiding tot heftige polemieken. Dit komt omdat het invoeren van de verticale integratie in de landbouw ongetwijfeld de sociale grondslagen van de landbouwbevolking zal aantasten. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de discussie niet alleen door economische maar eveneens door gevoelsargumenten beheerst wordt.

De studie van G. Müller heeft de verdienste het probleem van de toepassing van de verticale integratie in de landbouw op wetenschappelijke wijze te behandelen. De auteur wijst vooreerst op het belang van de nieuwe organisatievorm voor de afzet en de produktie.

Onder de huidige marktomstandigheden kan o.m. vastgesteld worden :

a) Voor de afzet :
   - — aanbod en vraag zijn zowel in de tijd als naar de hoeveelheid niet op elkaar afgestemd;
   - — het aanbod van landbouwprodukten is zeer onregelmatig verzekerd;
   - — in de handel heeft zich een belangrijke concentratie voorgedaan waardoor de landbouwer in een zwakke positie staat.

b) Voor de produktie :

— lage arbeidsproduktiviteit;

— lage rentabiliteit van het kapitaal;

— remming van de technische vooruitgang door te grote spreiding van het aanbod.

De verticale integratie zou voor vele problemen betreffende de afzet en de produktie een gunstige oplossing brengen. Naast de talrijke voordelen moet nochtans ook op de gevaren van de verticale binding gewezen worden. Deze zijn veelal een gevolg van de ongelijke machtsverhoudingen in de verschillende stadia van de organisatie.

Alle landbouwsectoren kunnen verticaal geïntegreerd worden. Een paar schema's voor de varkens- en de pluimveeteelt worden door de auteur als voorbeeld aangehaald.

Alhoewel de nadelen zeer talrijk zijn, wegen zij volgens de auteur niet op tegen de voordelen die uit de toepassing van de nieuwe organisatie zouden voortspruiten.

Deze studie verdient ongetwijfeld de aandacht van de mensen die met de landbouwproblemen begaan zijn.

A. KEMPENEERS.

G. MÜLLER en R. SCHNIEDERS : *Der Beitrag der landwirtschaftlichen Betriebsgröszenklassen zur Marktversorgung.* — IFO-Institut für Wirtschaftsforschung, München, 1960. — 20 blz.

In alle Westeuropese landen verdwijnen een groot aantal kleine landbouwbedrijven. Het doel van de studie van G. Müller en R. Schnieders bestaat erin de weerslag van deze evolutie op de afzet van landbouwprodukten te meten. Wegens het ontbreken van aangepaste statistieken hadden de auteurs af te rekenen met talrijke moeilijkheden. Vertrekpunten voor hun onderzoek waren de uitkomsten van de landbouwtelling van 1949; de „Grüne Berichte" en vooral de boekhoudkundige gegevens van enkele landbouwbedrijven. Aan de hand van dergelijke bronnen werden de autoconsumptie en de omzet per grootteklasse berekend voor granen, aardappelen, suikerbieten, melk, runds-, kalfs- en varkensvlees. De statistieken voor andere produkten leenden zich niet voor verdere bewerking.

De resultaten betreffende het onderzoek kunnen in enkele punten samengevat worden :

A. Betreffende de autoconsumptie :

— In de bedrijven van minder dan 5 ha dienen ongeveer 1/3 van de granen, 1/4 van de melk en aardappelen en iets meer dan de 1/2 van het varkensvlees voor de autoconsumptie. Van de akkerbouwprodukten wordt hoogstens 1/4 à 1/5 op de markt gebracht.

— Bij verhoging van de bedrijfsgrootte neemt het belang van de auto-

consumptie af. In de exploitaties van meer dan 10 ha komt het eigen verbruik voor een onbeduidende proportie tussen.

B. Betreffende het martktaandeel :

— Voor granen en suikerbieten kan er weinig verband vastgelegd worden tussen het aandeel in de bedrijfsoppervlakte volgens grootteklasse en in het marktaandeel volgens grootteklasse.

— Voor melk, rundsvlees en aardappelen komt het aandeel in de omzet per grootteklasse ongeveer overeen met dit in de bebouwbare oppervlakte.

— De verkoop van varkensvlees is van uitzonderlijk belang voor de kleine bedrijven. 17 % van de totale omzet komt aan de bedrijven onder de 5 ha tengoede; 23 % aan de bedrijven van de grootteklasse 5 tot 10 ha.

Alhoewel deze studie grotendeels op schattingen berust, is zij van grote waarde omdat de berekeningen de betekenis van sommige landbouwprodukten als inkomstenbron voor de kleine exploitaties onderstrepen. Hieruit kunnen belangrijke gevolgtrekkingen in verband met het overheidsbeleid gehaald worden.

A. KEMPENEERS.

H. GAUGLITZ : *Probleme der Kostenermittlung als Grundlage der Tarifbildung dargestellt am Beispiel des Güterkraftverkehrs.* Verkehrswissenschaft und Verkehrspraxis Heft II. — Verlag die Wirtschaft, Berlin, 1959. — 99 blz.

De titel van een werk kan soms misleidend klinken. Dit is hier wel enigszins het geval, doordat hij o.i. te algemeen werd gekozen. Hierdoor zag de auteur zich verplicht in de eerste plaats het onderwerp van zijn onderzoek nauwkeuriger af te bakenen. Voortgaande op de behandelde problemen geven we de voorkeur aan volgende betiteling : „Selbstkostenermittlung als Grundlage der Tarifbildung in der sozialistischen Güterkraftverkehrsbetrieben". Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen lokaal vervoer en vervoer over lange afstand. Anderzijds worden de wegkosten volledig buiten beschouwing gelaten, zodat het behandelde probleem eenvoudiger wordt. Deze inkrimping meent schrijver te mogen doorvoeren op grond van het gemeenschappelijk karakter van de weg en wegens het ontbreken van medezeggenschap der bedrijven in de beslissingen nopens de infrastructuurinvesteringen. Hierdoor krijgt het werk een meer louter bedrijfseconomische betekenis, gezien daarenboven bij de tarifering geen rekening wordt gehouden met de elasticiteit van de vraag naar vervoerdiensten, noch met de waarde der te transporteren goederen.

Welke zijn nu de factoren die de kostprijs per tkm bepalen ? Deze kunnen in twee groepen worden gesplitst, nl. de aard van de kosten en het gebruik van het transportmiddel. Hierbij worden enkel de klassieke kostensoorten behandeld, terwijl de verplichtingen opgelegd door de overheid niet in de kostprijsberekening worden opgenomen. Bij het gebruik komen afgelegde afstand, vervoerde hoeveelheid en de benuttigingsgraad voor. Uit

de kostenstructuur van een bedrijf blijkt dat de variabele kosten in het wegvervoer ongeveer 70 % van de totale kosten uitmaken. In hoever dit cijfer representatief is voor het geheel wordt niet vermeld. Ongetwijfeld ware een uitgebreider onderzoek naar de kostenverdeling per tkm interessant geweest.

Verder schijnt de auteur voorstander van kostprijsgeoriënteerde tarieven, waarbij deze laatste zo moeten worden opgesteld, dat ze de kosten per vervoerprestatie dekken. Een eenvoudig globaal evenwicht tussen opbrengst en kosten blijkt voor de tariefvorming uitgesloten. Hierdoor vervalt automatisch het advalorem stelsel, gezien hier geen rekening wordt gehouden met de kosten per prestatie.

Samenvattend kan worden gezegd dat het in dit werk vooral gaat om een theoretische uiteenzetting van de kostprijsberekening in de ondernemingen voor goederenvervoer. De meeste aandacht wordt besteed aan de samenstellende delen van de kostprijs, doch het ontbreken van een werkelijke representatieve kostprijsberekening schijnt een tekort in dit eenvoudig werk.

J. DENDUYVER.

N. D. VANHOVE : *De doelmatigheid van het regionaal-economisch beleid in Nederland.* — Wetenschappelijke Uitgeverij E. Story-Scientia, Gent, P. Brand N.V., Hilversum, 1962. — 157 blz. (Prijs : 200 F).

Dit werk vormt het proefschrift waarmede de auteur promoveerde tot doctor in de economische wetenschappen aan de economische hogeschool van Rotterdam. Dit feit alleen reeds kan een aanwijzing zijn voor de degelijkheid van het werk, temeer daar de schrijver goed geplaatst was om op objectieve wijze een onderzoek in te stellen naar de doelmatigheid van het regionaal-economisch beleid in Nederland.

In een eerste hoofdstuk behandelt de auteur op een beknopte wijze de belangrijkste doelstellingen van de Nederlandse regionaal-economische politiek, waarin twee fasen kunnen worden onderscheiden. In tegenstelling met een eerste periode, waar de hoofdbetrachting bestond in de opslorping van de structurele werkloosheid en pas in tweede instantie de decentralisatie beoogde, legde de Nederlandse overheid nadien meer de nadruk op de regionale spreiding van de economische activiteit. Het laatste vormt dan ook logischerwijze het onderwerp van de verdere critische analyse, waarin geantwoord wordt op de vragen of er decentralisatie is geweest, en zo ja, welke de oorzaken ervan waren.

Een evenrediger spreiding van de werkgelegenheid tracht de Nederlandse overheid te realiseren met behulp van zgn. regionale kernen. Ook hier deed zich een verandering voor en wel in de zin van een inkrimping van het aantal en in de uitbreiding van de grootte der kernen.

Een analyse per bedrijfstak van de relatieve achteruitgang van de werkgelegenheid in het Westen, toont aan dat enkel de metallurgie niet gekenmerkt wordt door een decentralisatie. Wellicht ware het even interessant geweest een onderscheid te maken tussen de decentralisatie tengevolge van een afname en deze veroorzaakt door een minder snelle groei in het Westen.

Het belangrijkste deel vormt ongetwijfeld de verklaring van het decentralisatieproces. Immers de decentralisatie kan het gevolg zijn van endogene en van exogene elementen. Bij de ingebouwde elementen onderzoekt de auteur de agglomererende en de institutionele factoren. In laatstgenoemde speelt de arbeidsfactor een belangrijke rol en wel op een dubbel plan. Aan de hand van regressievergelijkingen werd vastgesteld dat de arbeidsfactor eensdeels decentraliserend werkt en anderdeels mede determinerend is voor de industriële ontwikkeling in de overige gewesten. Deze meer dan evenredige groei werd daarbij beïnvloed door de vroegere industrialisatiegraad in de verschillende gebieden. Het lage loonpeil schijnt niet altijd bevorderlijk te zijn voor de industrialisatie, daar rekening moet worden gehouden met de pendelbeweging waardoor de locale arbeidsreserve sterk kan afnemen.

Bij de agglomererende elementen vallen de transportkosten evenals de scholingsgraad te ontleden. Merkwaardig is wel de manier waarop de auteur de weerslag van de transportkosten in bruikbare cijfers heeft weten uit te drukken.

De niet verklaarde verschillen duiden op de directe invloed van het regionale beleid der Nederlandse overheid. Dit schijnt een gunstig resultaat te hebben gehad op de werkloosheid en op de migratiebeweging. Wellicht vormt dit laatste een betere maatstaf voor de doelmatigheid van het beleid dan de daling van de werkloosheid, gezien hierop ook andere factoren kunnen inwerken.

Rekening houdende met het onvolledige cijfermateriaal dat ter beschikking stond, mogen de resultaten van dit onderzoek als merkwaardig worden beschouwd. Op een wetenschappelijke manier werd getracht de positieve invloed van het Nederlandse overheidsbeleid vast te stellen. Enkele vergelijkingen met de toestand in ons land hadden het voor de Belgische lezer aan praktische waarde doen winnen.

J. Denduyver.

L. Aerts, K. Mertens en M. Van Hoof : *De Belgische Meubelnijverheid : Problemen en perspectieven.* — Universitaire boekhandel Uystpuyst, Leuven, 1961. — 262 blz. (Prijs : 200 F).

Deze studie vond haar oorsprong in de moeilijkheden waarmede de Belgische houtmeubelnijverheid sedert geruime tijd had af te rekenen. Op verzoek van de Nationale Commissie voor Ekonomische Expansie van de Kleine en Middengrote Bedrijven werd het Centrum voor Economische Studiën aan de Katholieke Universiteit van Leuven belast met een grondige studie van deze bedrijfssector.

Het economisch research heeft in de sectoriële analyse een nieuw en tevens interessant werkterrein gevonden. Ten aanzien van de sectoriële analyse schrijft Prof. G. Eyskens in het Woord Vooraf het volgende „Het interesse voor de sectoriële analyse, waarbij grote takken van de economische activiteit aan een diepgaande studie worden onderworpen, vindt zijn oorsprong in het groeiend besef van de noodzakelijkheid een gedifferentieerde economische

politiek te voeren die, naast de algemene maatregelen ten behoeve van het globale bedrijfsleven, voor sommige sectoren specifieke hulpmiddelen moet kunnen inzetten.

De economische vooruitgang is immers niet het resultaat van een algemene en gelijke opgang van de verschillende activiteiten, doch wordt veeleer bepaald door de meestal uiteenlopende ontwikkeling van de bedrijfssectoren. Deze vertonen uiteraard een eigen problematiek, zodat de maatregelen ter bevordering van de onderscheidene bedrijfstakken aan de eigen situatie van iedere branche moeten worden aangepast".

Het werk is uit 9 hoofdstukken samengesteld. De eerste acht hoofdstukken beantwoorden volkomen aan het eerste deel van de opdracht nl. inzicht verstrekken in de situatie en de problematiek van de houtmeubelnijverheid. Het negende en laatste hoofdstuk komt tegemoet aan het tweede deel van de taak der auteurs : richtingen aanduiden waarin een politiek ter bevordering van de expansie van deze ondernemingen het meest doeltreffend zou toe te passen zijn.

Aangezien de problemen die zich thans voor de meubelnijverheid stellen geen verschijnselen zijn van het laatste decennium, althans niet volledig, hebben de auteurs het werk laten aanvangen met een historische schets van de Belgische houtmeubelnijverheid. De vraag kan hierbij worden gesteld of deze schets wel helemaal beantwoord aan het doel dat de schrijvers zich met dat hoofdstuk stelden.

Het tweede hoofdstuk behandelt de Belgische meubelnijverheid na de tweede wereldoorlog. Op zichzelf is deze titel zeer ruim, misschien wel al te ruim gekozen. De bedrijfsstructuur en de jongste evolutie van deze worden er in ontleed. Ook de geografische spreiding, de arbeidsmarkt, de produktie en de afzet van meubelen op de Belgische markt komen aan de orde.

De drie volgende hoofdstukken zijn gewijd aan de B.L.E.U.-handel met het buitenland. De scherpe analyse van de auteurs werpt een duidelijk licht op de achteruitgang van de Belgische meubelindustrie op de buitenlandse markt alsook de zware concurrentie van het buitenlands meubel op de Belgische markt.

In tegenstelling met de vorige drie hoofdstukken is hoofdstuk VI meer van beschrijvende aard. Het geeft een overzicht van de meubelnijverheid bij de E.E.G.-partners, Scandinavië en Groot-Brittannië. De totstandkoming van de E.E.G. maakt het noodzakelijk — nog meer dan voorheen — voldoende oog te hebben voor hetgeen in de omringende landen geschiedt. De reeds bestaande importdruk rechtvaardigt zoveel te meer dit hoofdstuk. Misschien was men nog dieper op dit hoofdstuk kunnen ingaan. We moeten echter toegeven dat een verdere uitdieping aldra de materiële mogelijkheden te buiten gaat.

Een bijzondere waarde hebben hoofdstuk VII en hoofdstuk VIII, die vooral indicaties ten aanzien van de toekomst inhouden. Het zevende hoofdstuk is gewijd aan de bepalende factoren van de vraag naar meubelen en haar waarschijnlijke evolutie in de nabije toekomst. Als tegenhanger van de vraag komt het aanbod in het volgend hoofdstuk aan de beurt. Er wordt nagegaan in hoever de Belgische meubelnijverheid bij machte is het aanbod van meubelen doeltreffend te verzorgen.

Het laatste hoofdstuk van het werk is allereerst een samenvatting van het voorgaande. In het tweede deel worden enkele maatregelen aangegeven ter stimulering van de Belgische meubelnijverheid. Misschien had men de aangeduide richtingen iets meer mogen uitspinnen. Er dient evenwel aan toegevoegd dat elke praktische realisatie en dit voor om het even welke bedrijfstak, veel tijd, soepelheid en aanpassingen vergt. In die zin was elke verdere uitwerking van een actieplan wellicht overbodig.

Gedurende de jongste jaren verschenen enkele sectoriële analyses van goed gehalte en praktische waarde. Ook deze studie is er een goed voorbeeld van.

N. VANHOVE.

G. FUCHS, H. HOYER, H. LEHMANN & G. RICHTER : *Die Plankontrollmappe des Industriebetriebes.* — Verlag Die Wirtschaft, Berlin, 1960. — 184 blz. (fig. + tab.). (Prijs : 7.70 D.M.).

Het Zevenjarenplan 1959-1965 voor de Oostduitse economie stelt zeer zware eisen aan de produktie, zodat een mobilitatie van alle beschikbare middelen en een volgehouden inspanning van de arbeidskrachten noodzakelijk wordt geacht. Het knelpunt in de organisatie van het plan blijkt in het bijzonder te liggen in de controle van de verwezenlijking van de in het plan vervatte taakstellingen. De controle van de imperatieve planificatie mag zich niet beperken tot het nationale of zelfs sectoriële vlak, maar moet in de eerste plaats geschieden in de bedrijven.

De auteurs hebben getracht een methode van controle uit te werken, die, naar hun mening, algemeen zou van toepassing kunnen worden gesteld. Een jarenlange ervaring in een bedrijf van de sector der metaalconstructie heeft hen de mogelijkheid gegeven voornamelijk praktische richtlijnen op te stellen. Zij zien de redenen van de gebrekkigheid der controle in de te geringe detaillering van de onderdelen van de plannen. Een uiteenrafeling, volgens het door hen ontworpen systeem, vergemakkelijkt aanzienlijk de grondige confrontatie van taakstelling en verwezenlijking en bevordert bovendien in belangrijke mate het regelmatig bijhouden van de boekhouding.

Het systeem berust op een reeks van speciale formulieren (formaat DIN A4) samengebundeld in een map. De onderverdelingen zijn in overeenstemming met de systematiek van de bedrijfsplannen. Zij hebben betrekking op de volgende plangroepen :

produktie, technische vooruitgang, investeringen, materiaal, arbeidskrachten en financiën, waarbij zowel fysische kwantiteit als waarde worden vermeld.

De auteurs verstrekken bij elk formulier de nodige verklaringen en richtlijnen, opdat de „Plan-Ist" vergelijkingen maandelijks gemakkelijk zouden kunnen doorgevoerd worden. Vermits alle hoofdverantwoordelijken in het bedrijf een afschrift van de map bezitten wordt het gemakkelijker correctieve instructies te verstrekken.

Vrij veel aandacht wordt besteed aan de arbeid, de arbeidskrachten, het beroepsprofiel en het loon, alsook aan de voorraden en aan de produktiekosten.

Deze technisch-georiënteerde en praktische handleiding is opvallend gedetailleerd, goed doordacht en veelzijdig uitgewerkt. De bruikbaarheid van de methode voor de ondernemingen in het westen is wellicht gering, tenzij voor bedrijven met een sterk gedetailleerd en imperatief bedrijfsbudget.

F. ROGIERS.

H. A. J. F. MISSET : *Vaststelling der verkoopprijzen en begroting van de afzet.* — H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1961. — 246 blz. (Prijs : gebonden 17.50 Fl).

De schrijver stelt vast dat de gebrekkige kennis van het onzekerheidselement de werkelijkheidswaarde van ettelijke theorieën op losse schroeven zet. Het doel van zijn betoog is te komen tot een kwantitatieve uitdrukking van de omvang van de onzekerheid, gegeven het streven naar maximalisatie van het resultaat op lange termijn. Het is een theoretische ontwikkeling waarbij de intuïtie van de leiding niet als verklarende factor benut wordt. Deze normatieve theorie beoogt aan de beslissing, door de bedrijfsleiding genomen, een objectieve grondslag te geven. Het is een bijdrage tot de objectivistische theorie der waarschijnlijkheid.

Een inleidend hoofdstuk geeft het verband tussen offers, kosten en opbrengsten volgens limpergsiaanse opvatting. Als aanloop op de toepassing van de waarschijnlijkheidstheorie op bedrijfseconomische problemen, behandelt de schrijver het probleem van de onzekerheid, waarbij hij stelling neemt tegen KNIGHT's opvattingen omtrent dat punt. Daarna volgt de behandeling van de waarschijnlijkheidstheorie als instrument ter oplossing van eenvoudige bedrijfseconomische problemen.

In de ontwikkeling van zijn betoog gaat de schrijver over naar het bestaan van onzekerheid omtrent de afzet der produkten, waarbij een kwantificering van de omvang der onzekerheid gegeven wordt. Hij besluit echter dat het niet steeds mogelijk is de vraag- of de afzetfunctie van een goed weer te geven. Dit is afhankelijk van de marktvorm waarin het produkt verkeert. Ook het bepalen van reactiefuncties blijkt aan vele moeilijkheden onderhevig te zijn, inz. indien men de winstmaximalisatie beoogt voor de ganse periode waarvoor de produktie gepland is. Hieruit blijkt dus dat geen volledig gedetermineerde beleidsconclusie bereikt wordt tengevolge van de onzekerheid.

Bij de behandeling van de technische structuur van het bedrijf, wordt de technologische productiefunctie besproken. Hierop aansluitend volgt een nadere behandeling van de kosten. Dit doet sterk denken aan J. L. MEY's opvatting dat de winst tot dekking dient van de niet calculeerbare offers.

De schrijver eindigt met het onderzoek naar een vergelijking van kosten en opbrengsten in de bedrijfshuishouding, waarbij hij besluit hoe beperkt in vele gevallen de mogelijkheden zijn de verkoopprijs van een produkt te berekenen, die het resultaat van de voortbrenging maximaliseert.

J. VAN SPRINGEL.

R. SLOT : *Kostenvariabiliteit en variabele-kostencalculatie. (Direct costing).* — H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1962. Bedrijfseconomische Monographieën XXXIII. — 215 blz.

Deze doctoraatsverhandeling behandelt de vraag hoe de kosten samenhangen met de grootte van de produktie. In een vijftal hoofdstukken, iets te ongelijkmatig verdeeld, bespreekt de schrijver (a) het probleem van de vaste en variabele kosten, (b) de „direct-costing" methode, (c) de verhouding tussen „direct costing" en winstbepaling, (d) de „direct-costing" en „planning" en tenslotte (e) „direct costing" en bedrijfscontrole. De literatuurbehandeling begint bij A. H. CHURCH (1901) — beter gezegd bij GARCKE en FELLS (1887) — en eindigt met de meest recente publikaties. In het (vrij lang) eerste hoofdstuk onderzoekt de auteur de problematiek van de vaste en variabele kosten. Na een inleidend historisch overzicht, wijst hij op de terminologische verwarring die nog steeds op dat terrein heerst. Vrij uitvoerig bespreekt Slot dan Schmalenbach's zienswijze van dit probleem. Tenslotte volgt dan de eigenlijke bespreking van het onderwerp, waarbij de verschillende aspecten zeer grondig behandeld worden, onder verwijzing naar een verbazingwekkend aantal schrijvers. Franse auteurs ontbreken echter.

Hoofdstuk II is gewijd aan de „direct costing"-methode.

Terecht wijst de auteur er op dat „direct costing" op meer dan één manier kan toegepast worden. Er is een grondvorm met verschillende varianten.

De ontwikkeling van deze methode in de Verenigde Staten van Amerika wordt vrij uitvoerig toegelicht. Vooral van belang is de houding van de fiscale overheden t.o.v. de cijfervoorstelling qua jaarresultaten. Tenslotte volgen dan enkele beschouwingen omtrent de ontwikkeling van de direct costing methode buiten de Verenigde Staten.

In het derde hoofdstuk wordt de verhouding direct costing winstbepaling behandeld. Aan de hand van voorbeelden toont de auteur uitvoerig aan wat de verschillen zijn qua winstbepaling volgens de „direct costing" methode en de „absorption costing" methode. De schrijver besluit, na een grondige bespreking waarbij een excursie in de bestaande literatuur niet ontbreekt, dat de behandeling der vaste kosten een beleidsvraagstuk is.
Hoofdstuk IV is gewijd aan „direct costing" en „planning".

Na het onderscheid gemaakt te hebben tussen „project" en „periode planning", komen achtereenvolgens de „periode planning bij homogene produktie, en bij heterogene produktie aan de beurt. De „period planning" in de Engels-Amerikaanse literatuur geeft veelal aanleiding tot de behandeling van de „break-even" analyse. Op de beperkingen van dit laatstgenoemd middel wijst de schrijver eveneens, zonder echter op meer modernere technieken in te gaan. De auteur besluit met een hoofdstuk over „direct costing" en bedrijfscontrole. Het is jammer dat de hier naar voren gebrachte beschouwingen op 7 pagina's afgehandeld worden. Het probleem van de delegatie wordt hier aangesneden, waarbij de vraag gesteld wordt, „in hoeverre het zinvol is dat de verschillende functionnarissen in hun budgetoverzicht behalve met de door hen beheerbare kosten ook worden geconfronteerd met de „non controllable" kosten of kostenelementen, welke laatste dan uiteraard afzonderlijk opgevoerd

dienen te worden en waarvoor de desbetreffende leider niet verantwoordelijk kan worden gesteld".

J. VAN SPRINGEL.

R. STEINBERG & A. BRODSKY : *L'organisation de la consommation.* — Université Libre de Bruxelles, Centre Emile Bernheim pour l'Etude des Affaires, 1961. — 86 blz.

De groeiende bewustwording van het bestaan van een verbruikersvraagstuk begint zich te uiten in een reeks werken, waarvan voorliggende publikatie van het Bernheim-centrum zeker één der nuttigste is, omdat het de concrete organisatie van de verbruikers aan een analyse onderwerpt.

Het werk begint met een studie van de hand van R. STEINBERG over : „Le consommateur dans le mécanisme des échanges". Deze studie, die een tiental blz. omvat, legt er de nadruk op dat „la complexité prodigieuse des articles de consommation, l'accroissement explosif du nombre et de la variété d'articles nouveaux, le déploiement de l'offensive publicitaire ont submergé le consommateur et l'ont placé dans l'alternative soit de répondre aveuglément aux appels à la consommation, soit de s'organiser à son tour."

Het uitblijven van een dergelijke organisatie heeft volgens de auteur een geweldige verspilling van produktiefaktoren voor gevolg : de structuur van de produktie beantwoordt niet aan de structuur van de behoeften, en kan slechts een afzet vinden door massieve aanwending van de reklame. De enige oplossing bestaat in het organiseren van de verbruikers, vooral onder de vorm van objektieve voorlichting : hierdoor zal veel kunnen verholpen worden aan het zgn. irrationeel karakter van het verbruikersgedrag, dat alleen een gevolg is van het feit dat de verbruiker geen overzicht heeft van de bestaande keuzemogelijkheden.

Het tweede deel van het werk, geschreven door A. BRODSKY, handelt dan over deze concrete organisatievormen van het verbruik.

De auteur begint met het vaststellen van de drie belangrijkste objektieven van elke verbruikersorganisatie (blz. 14) :

1. aan de verbruikers een juiste kennis en een gemotiveerde en onbevooroordeelde informatie mede te delen over de goede, nutteloze en schadelijke eigenschappen van de produkten;
2. het instellen bevorderen van een wetgeving die toelaat op te treden tegen allerhande misbruiken, en het ontmaskeren van handelspraktijken die schadelijk zijn voor de verbruikersbelangen;
3. het rechtstreeks en onrechtstreeks tussenkomen voor een rationele allocatie der voorhanden produktiefaktoren.

Daarna wordt overgegaan tot een verdere uitwerking van deze objektieven, het beschrijven van de voornaamste technieken ter verwezenlijking van deze doelstellingen, en een analyse van de structuur van de bestaande nationale en internationale organisaties, technische diensten en verbruikersunies. In

bijlage werd een lijst opgenomen van deze instellingen in Europa, de Verenigde Staten, Israël en Australië.

Hoewel deze studie getuigt van een goed inzicht in de verschillende aspecten van een georganiseerde verbruikersactie, beschouwen wij het toch als een tekortkoming dat geen kritische studie werd gemaakt van de verschillende vormen van verbruikersorganisatie. Dit is waarschijnlijk gewild, want op blz. 11 schrijft R. STEINBERG : „Nous n'avons pas voulu, par souci d'objectivité, prendre position vis-à-vis des problèmes soulevés par l'organisation de la consommation." Hoewel wij deze voorzichtigheid gedeeltelijk kunnen bijtreden omwille van het feit dat de meeste organisaties zich nog in hun beginstadium van ontwikkeling bevinden, hebben wij toch de indruk dat de auteurs er zich nogal gemakkelijk van af gemaakt hebben en dat het de lezer moeilijk zal vallen zich in dit verband zelf een oordeel te vormen. Als bron van informatie kunnen we dit werkje echter warm aanbevelen.

W. VAN RIJCKEGHEM.

Der Ladenschlusz im Kanton Basel-Stadt. Ergebnisse einer Umfrage bei den Konsumenten, den Firmen und dem Verkaufspersonal. — Mitteilungen des Statistischen Amtes des Kantons Basel-Stadt, Basel, 1962. — 67 blz. + bijlagen.

De verkorting van de arbeidsduur heeft voor bepaalde bedrijfssectoren een aantal specifieke problemen teweeggebracht. Wanneer zowel werknemers als verkopers met de klanten van de onderneming in contact moeten komen, staat men voor een gans andere toestand dan in fabrieken of kantoren. Zo is het dan ook duidelijk, dat men in de detailhandel moest overgaan tot een wijziging van de uren van opening en van de sluitingsdagen van de winkelbedrijven. Zolang er in weinig bedrijven verkooppersoneel te werk gesteld is, is het niet moeilijk om aan de eisen en wensen van de kopers tegemoet te komen : de ondernemer-uitbater past zich meestal aan. Verkooppersoneel betekent echter reglementering van de arbeidsduur en dus meer moeilijkheden om één, voor ieder aanvaardbare oplossing te vinden.

In het kanton Basel werd er overgegaan tot een enquête, uitgevoerd door de statistische dienst van het Kanton, onder de technische leiding van Emil BACHMANN. Het rapport werd opgemaakt door Hans GUTH.

Om de verschillende standpunten te kennen, werden consumenten, bedrijfshoofden en verkopers schriftelijk ondervraagd, hetzij 4 790, 2 423 en 6 856 personen. Respectievelijk 77, 56 en 74 % antwoorden heeft men kunnen boeken.

De keus van de rangorde der volgende modaliteiten was het centrale punt van de enquête : 1) sluiting de zaterdag om 17 h., zoals in voege; 2) sluiting de zaterdag om 12,3 of 13 h.; 3) id. als 2) maar met verlating van het sluitingsuur op een avond in de week; 4) id. als 1) maar heropening de maandag om 14 h., met uitzondering van de levensmiddelenwinkels.

De resultaten werden vergeleken met andere gegevens. Zo heeft men voor de consumenten rekening gehouden met het geslacht, de leeftijd, de situatie van de ondervraagden in een gezin en het beroep. De bedrijfssector

is een gegeven van belang voor de bedrijfshoofden, alsook de lokalisatie van de bedrijven in de stad en het al of niet tewerkstellen van personeel. De wensen van het personeel werden gesteld t.o.v. de bedrijfstak waarin de betrokkenen werken, het geslacht, de burgerlijke staat, de leeftijd en het al of niet permanent tewerkgesteld zijn.

Tegemoetkoming aan de wensen van de verschillende categorieën personen die werden ondervraagd is zeker geen gemakkelijke taak. De bestaande regeling als modaliteit blijkt weliswaar het overwicht te behalen, maar daarom is de status quo niet noodzakelijk de meest gunstige toestand; afkeuring van het nieuwe kan de keus gedetermineerd hebben.

De enquête blijkt degelijk te zijn. De vraag naar de voorkeur was wel te ruim; de motivering van de antwoorden kan men er niet uit halen. Het is wel spijtig, dat er geen aanvulling geweest is aan de hand van vraaggesprekken.

De wijze van analyseren van de voorkeur geeft niet steeds een duidelijk inzicht over de geuite voorkeur. De rangorde van de voorgestelde modaliteiten wordt op een onrechtstreekse wijze gegeven, namelijk paarsgewijze. De werkwijze is zeker niet te verwerpen, maar graag zou men toch vernemen hoeveel er modaliteit 1, 2, 3 en 4 op de eerste, de tweede, de derde of de vierde rang geplaatst hebben. Het in verband brengen van de resultaten met o.a. de winkelbranche en de persoonlijke gegevens is zeer goed gedaan.

J. ROGIERS-COLLE.

K.A. M. BOGAERT : *Conversietechniek bij converteerbare obligaties.* — H. E. Stenfert Kroese N.V., 1961, nr. XXXI uit de serie Bedrijfseconomische monografieën. Leiden. — 120 blz. (Prijs : 205 F).

In de Inleiding geeft de schrijver een aantal bepalingen die een gelukkige hulp zijn bij dit zeer lezenswaardig proefschrift. Aan de hand van een eenvoudig voorbeeld wordt aangetoond dat de vaststelling van de conversiekoers afhankelijk is van de conversietechniek. De vraag rijst dus door welke motieven de onderneming zich bij deze activiteit zal laten leiden. Deze studie tracht om op basis van een uitvoerige analyse van de conversietechnieken, haar toepasbaarheid en haar effecten bij conversie, nadere inhoud te geven. Schrijver onderzoekt, uitgaande van de verschillende conversietechnieken de wijze waarop de omwisselingsverhouding tot stand kan worden gebracht. Nadien, uitgaande van hanteerbare waarden van verschillende componenten, waaruit de conversiekoers kan zijn samengesteld, wordt nagegaan bij welke conversiekoersen de verschillende conversietechnieken kunnen worden toegepast.

Uitgaande van de veronderstelling dat totale conversie verwezenlijkt wordt, gaat de schrijver na welke doeleinden bij het gebruik van de verschillende conversietechnieken kunnen worden nagestreefd. De vraag is echter, zoals de schrijver betoogt, of totale conversie onder alle omstandigheden moet nagestreefd worden, resp. kan worden bereikt.

Tenslotte volgen dan enkele praktische besluiten, toegelicht aan de hand

van enkele voorbeelden, waarbij getracht wordt de beweegredenen aan te tonen welke leiden tot de keuze van de te gebruiken conversietechniek. De aldus benaderde beweegredenen tot het gebruik van verschillende conversietechnieken, werden getoetst aan de resultaten van een ingestelde enquête. Deze enquête beoogde de motieven te kennen welke hebben gegolden bij de wijze van vaststelling van conversiekoersen (bij in Nederland in de periode 1945-1960 uitgegeven converteerbare obligatieleningen).

J. Van Springel.

A. Mast : *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht* — Wetenschappelijke uitgeverij E. Story-Scientia, Gent, 1962. — 445 blz.

Van de verschillende reeds verschenen handboeken over het Belgisch administratief recht, is dit werk van de auteur, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent en lid van de Raad van State, een der stevigste.

Op zeer bevattelijke en overzichtelijke wijze behandelt de vooraanstaande jurist deze praktisch niet te codificeren materie. Bovendien een stof die voortdurend wijzigt en aan de werkelijkheid dient getoetst te worden. Zoals de auteur in het woord vooraf opmerkt, lijkt echter één grondbeginsel in het administratief recht tegen alle evolutie bestand : „het bestuursbeleid moet steeds op het algemeen belang gericht zijn en het algemeen belang moet steeds vóór het particuliere gaan".

Het werk, zeer logisch gebouwd, bevat naast een inleiding vijf delen. In de inleiding worden respectievelijk de begrenzing en de bronnen van het administratief recht verduidelijkt. Deel I begint met een ontleding van het begrip „openbare dienst", alsmede de verschillende vormen van beheer van openbare diensten.

Deel II handelt vervolgens over het begrip „openbaar ambt" en de hoofdtrekken van het statuut van ambtenaar. Bij de beoordeling van het statuut hadden we de auteur graag, in het kader der huidige overwogen organisatie en revalorisatiemaatregelen van het openbaar ambt, het gebrek aan „promotiekansen" bij sommige categorieën staatsagenten zien belichten. Het feit dat b.v. verschillende goede elementen-ouderen o.m. en zonder diploma — weinig bevorderingsmogelijkheden hebben, gezien het examen over schoolstof loopt en soms weinig examens worden uitgeschreven, vraagt aandacht.

In deel III wordt gehandeld omtrent het regime van de goederen in het administratief recht : openbaar en privaat domein, onteigening, opeisingsrecht, de openbare wegen, erfdienstbaarheden van openbaar nut, de waterlopen — polders en wateringen.

Nadat in deel IV gehandeld wordt over de provinciale en gemeentelijke macht, openbare onderstand en kerkfabrieken, wordt in deel V meer speciaal aandacht geschonken aan de bescherming tegen het onrechtmatig bestuur en de Raad van State.

Het handboek, dat voornamelijk opgevat is als leiddraad en bestemd voor studiedoeleinden, is rijk aan documentatiemateriaal, met tal van beschouwingen van kritische aard en daarenboven op zeer verzorgde wijze uitgegeven.

F. BROUCKE.

G. FAUCONNIER : *Struktuur, werking en organisatie van het reklamebedrijf in België.* Uystpruyst, Leuven, 1962. — 294 blz.

Dit is een onder alle opzichten merkwaardig boek. Over de Belgische reclamewereld waren tot nog toe slechts uiterst schaarse gegevens voorhanden. Dank zij de studie van Dr. Fauconnier is het nu eindelijk mogelijk om zich een idee te vormen over de structuur, werking en organisatie van het reclamebedrijf alhier. Vier hoofdstukken worden gewijd aan de structuur, twee aan de werking en de organisatie, en één aan reclameproblemen.

De studie van de structuur omvat een analyse van de plaats van de reclame in de Belgische ekonomie, het huidig aantal en de geografische verspreiding van de reclameinstellingen, evenals een overzicht van hun numerieke evolutie gesteund op een originele aanwending van het telefoonboek. Daarna volgt een studie van ongeveer 90 blz. over de verschillende agentschappen die in België werkzaam zijn op grond van een door de auteur verrichte analyse van de balansen en V & W-rekeningen van deze agentschappen. De auteur maakt hierbij een onderscheid tussen zuivere agentschappen, de aan media gebonden agentschappen en de met adverteerders verbonden agentschappen. Voor elk dezer bedrijven werden de liquiditeit, de verhouding eigen vermogen vastliggend vermogen, de solvabiliteit en het rendement berekend. De liquiditeitsgraad blijkt in zijn geheel gezien voldoende te zijn, terwijl de verhouding van het vastliggend tot het eigen vermogen voordelig is. Deze gunstige verhouding is echter het gevolg van een gering vastliggend kapitaal. Het gemiddeld rendement is vrij hoog (hoewel dit niet steeds te achterhalen is) en gaat soms tot 45 %. Volgens de auteur is het vreemde kapitaal echter te groot t.o.v. het eigen vermogen, waardoor een uitgesproken gebrek aan solvabiliteit ontstaat. Deze laatste beoordeling is misschien iets te categoriek, daar ze onvoldoende rekening houdt met de speciale aard van het produktieproces in deze soort van ondernemingen. Misschien had een vergelijking met buitenlandse ondernemingen hier opheldering kunnen verschaffen. Gezien de zorg waarmee de auteur de buitenlandse literatuur heeft onderzocht, vermoeden we dat hierover geen materiaal beschikbaar was.

De analyse wordt aangevuld met de resultaten van een door de auteur bij de agentschappen uitgevoerde enquête, waarbij inlichtingen werden ingewonnen aangaande de interne structuur en organisatie van deze bedrijven.

Deze resultaten worden verder aangewend bij de studie van de interne organisatie, werking en problematie, die het tweede deel van dit boek uitmaakt. Naast de interne organisatie wordt ook de professionele organisatie aan een kritisch onderzoek onderworpen waarbij de auteur niet nalaat het schrijnend gebrek aan onderlinge samenwerking en vooral het gebrek aan

een gezag om verkeerde praktijken te beteugelen aan te klagen. Dit heeft belangrijke nadelige gevolgen, zoals het gebrek aan waarborg betreffende de beroepsbekwaamheid en de ernst van de reclameagenten, de financiële banden tussen agentschappen en media of adverteerders, e.a.

In zijn besluit wijst de auteur op de voor de agentschappen steeds groter wordende noodzaak rekening te houden met de groeiende bewustwording van de verbruikers, waardoor de reclame meer op eigenlijke informatie dan op het overtuigen van de verbruiker met drogredenen, zal moeten worden afgestemd.

Niet alleen degenen die zich wetenschappelijk voor het reclamefenomeen interesseren, doch al degenen die zich in het dagelijkse leven met dit verschijnsel geconfronteerd zien, zullen deze rijke bron van informatie geboeid doormaken.

W. Van Rijckeghem.